

**T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL YARDIM ALAN BİREYLERDE SİSTEMİ
MEŞRULAŞTIRMA, YETKECİLİK VE AHLAKİ
TEMELLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa BULUT

**Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Selçuk ASLAN

TEMMUZ - 2017

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL YARDIM ALAN BİREYLERDE SİSTEMİ
MEŞRULAŞTIRMA, YETKECİLİK VE AHLAKİ
TEMELLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa BULUT

Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji

“Bu tez 12/03/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yrd. Doç. Dr. Selsuk Aslan	Basarılı	
Yrd. Doç. Dr. Nurgül Yavuz	Basarılı	
Yrd. Doç. Dr. Sena Yılmaz	Basarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygu olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mustafa BULUT

12.07.2017

ÖNSÖZ

Tez yazım süreci boyunca bilgi ve birikimini benimle paylaşan ve her aşamada beni yönlendiren danışmanın Selçuk Aslan'a; bu süreçte manevi desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Mustafa BULUT

12.07.2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: GENEL BİLGİLER	3
1.1 Ahlak Felsefesi (Etik)	3
1.1.1 Normatif Etik.....	3
1.1.2 Uygulamalı Etik	5
1.1.3 Meta-etik	6
1.2 Ahlak Psikolojisi	6
1.2.1 Normatif Etik ve Ahlaki Temeller Kuramı	6
1.2.2 Uygulamalı Etik ve Psikoloji	8
1.2.3 Meta-etik ve Psikoloji	10
1.3 Politik İdeoloji.....	12
1.3.1 Türkiye’de Politik İdeoloji.....	15
1.3.2 Politik İdeoloji, Ahlak ve Değerler	16
1.4 Siyasal İdeolojiler.....	16
1.5 Yetkecilik (Otoriterlik).....	18
1.6 Sistemin Meşrulaştırılması.....	26
1.6.1 Statükonun Rasyonelleştirilmesi	29
1.6.2 Kurbanın Değersizleştirilmesine Karşı Kurbanın Yüceltilmesi veya Tamamlayıcı Kalıpyargılar	29
1.6.3 Ego, Grup ve Sistemin Meşrulaştırılması Arasındaki İlişkiler	30
1.6.4 Başa Çıkma, İyi Olma ve Sistemin Meşrulaştırılması	31

BÖLÜM 2: YÖNTEM	34
2.1 Araştırmanın Amacı	34
2.2 Evren ve Örneklem	34
2.3 Veri Toplama Araçları	36
2.3.1 Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği	36
2.3.2 Sağ Kanat Yetkencilik Ölçeği	37
2.3.3 Ahlaki Temeller Ölçeği	37
2.4 Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri	38
2.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	39
2.6 Verilerin Analizi	39
BÖLÜM 3: BULGULAR	41
3.1 Betimleyici İstatistikler	41
3.2 Korelasyon Analizi	41
3.3 Regresyon Analizleri.....	42
3.4 Gruplar Arası Karşılaştırmalar	44
SONUÇ	54
KAYNAKLAR	59
EKLER	72
ÖZGEÇMİŞ	76

KISALTMALAR

ATK : Ahlaki Temeller Kuramı

DSKY : Düşük Sağ Kanat Yetkecilik

YSKY : Yüksek Sağ Kanat Yetkecilik

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcı Grubunun Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler	35
Tablo 2. Betimleyici İstatistikler Tablosu	41
Tablo 3. Ölçekler Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Tablosu	41
Tablo 4. Sağ Kanat Yetkeçiliğin Sistemi Meşrulaştırma Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Tablosu	43
Tablo 5. Ahlaki Temellerin Sistemi Meşrulaştırma Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Tablosu	43
Tablo 6. Cinsiyetler Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları.....	44
Tablo 7. Yaş Grupları Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları	45
Tablo 8. Eğitim Düzeyi Grupları Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları	47
Tablo 9. Evli ve Bekarlar Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları	48
Tablo 10. Hane Halkı Sayısı Bakımından Oluşturulan Gruplar Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları.....	49
Tablo 11. En Uzun Yaşanılan Yere Göre Oluşturulan Gruplar Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları.....	50
Tablo 12. Sosyal Yardım Alma Süresine Göre Oluşturulan Gruplar Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları.....	52

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Araştırmanın Modeli.....	38
-----------------------------------	----

ÖZET

Tezin Adı: Sosyal Yardım Alan Bireylerde Sistemi Meşrulaştırma, Yetkecilik Ve Ahlaki Temeller	
Tezin Yazarı: Mustafa BULUT	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selçuk ASLAN
Kabul Tarihi: 12.07.2017	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 71 (tez) + 4 (ek)
Anabilim Dalı: Psikoloji	Bilim Dalı: Psikoloji
<p>Araştırmanın amacı sosyal yardım alan bireylerin sistemi meşrulaştırma durumlarını ortaya koymak ve söz konusu meşrulaştırma davranışı üzerinde yetkeci kişilik özelliklerinin ve ahlaki temellerin etkisini belirlemektir. İstanbul Bağcılar İlçesi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından 2016 yılı Ekim-Aralık döneminde yardım ulaştırılan 102 kişi araştırmanın örneklemi olarak belirlenmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği, Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği ve Ahlaki Temeller Ölçeği kullanılmıştır.</p> <p>Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, yüksek sağ kanat yetkecilik düzeyi, sistemi meşrulaştırma düzeyini artırırken, düşük sağ kanat yetkecilik düzeyi, sistemi meşrulaştırma düzeyini etkilememektedir. Bununla birlikte, bireyselleştirici temeller ve bağlanım temelleri, sistemi meşrulaştırma düzeyini arttırmaktadır.</p> <p>Yapılan varyans analizlerine göre kadınların sistemi meşrulaştırma düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Oluşturulan yaş grupları arasında, düşük sağ kanat yetkecilik, bireyselleştirici temeller ve bağlanım temelleri düzeyleri bakımından farklılıklar bulunmuştur. Katılımcıların eğitim düzeyleri dikkate alındığında, sahip olunan seviyesinin yüksek sağ kanat yetkecilik, bireyselleştirici temeller, bağlanım temelleri ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri düzeylerinin anlamlı düzeyde farklı olduğu tespit edilmiştir. Hane halkı sayısı fazla olanların sistemi meşrulaştırma düzeylerinin az olanlardan daha yüksek belirlenmiştir. Diğer taraftan, en uzun yaşanan yerleşim birimi sosyal yardım alma süresine göre de bağımlı değişken düzeyleri farklılaşmaktadır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Sistemi meşrulaştırma, yetkecilik, ahlaki temeller, sosyal yardım	

SUMMARY

Title of Thesis: Legitimacy of the System in Individuals with Social Assistance, Authority and Moral Values	
Tezin Yazarı: Mustafa BULUT	Supervisor: Assist. Prof. Dr. Selçuk ASLAN
Date: 12.07.2017	Nu. of Pages: vii (pretext) + 71 ((main body) +4
Department: Psychology	Subfield: Psychology
<p>The purpose of the research is to reveal the legitimacy of the system of individuals receiving social assistance and to determine the effect of authoritative personality traits and moral bases on the legitimization behavior. Istanbul Bağcılar District Social Assistance and Solidarity Foundation donated 102 people in October-December 2016 as a sample of the researcher. The System Legitimacy Scale, the Right-Wing Authority Scale, and the Moral Leader Scale were used to collect the research data.</p> <p>According to findings from the research, while the level of high right-wing authority increases the legitimization level of the system, the level of low-right wing authority does not affect the legitimization level of the system. However, individualizing bases and bases of consolidation increase the legitimization level of the system.</p> <p>According to the analysis of variance made, it was determined that the level of legitimation of women is higher than that of men. Among the age groups created, there were differences in terms of high right-wing authority, low-right-wing authority, individualizing bases, and baseline relationships. When the level of participants' education is taken into account, it is determined that the levels of the right-wing authority, the right-wing authoritarianism, the individualization bases, the binding bases and the legitimization variables of the system are significantly different. Those who have more households have a higher level of legitimization than those with fewer households. On the other hand, dependent variable levels differ according to the duration of the longest social welfare settlement.</p>	
Key Words: Legitimation of the system, competence, moral foundations, social assistance	

GİRİŞ

Yoksulluk veya fakirlik, günlük temel ihtiyaçların tamamını veya önemli bir kısmını karşılayacak yeterli gelire sahip olmama durumudur. Özellikle, yiyecek, içecek, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlara zor erişmek veya erişememek yoksulluk olarak tanımlanabilmektedir. Yoksulluk problemi toplumda yaşayan bireyleri sosyo-ekonomik yönden ciddi anlamda etkilemektedir (İncedal, 2013).

Türkiye'de, geleneksel yardımlaşma biçimi varlığını korumakta ayrıca ulusal ve yerel düzeyde yoksullara yönelik olarak sivil toplum örgütlerinin de yer aldığı sosyal yardım programları, tüm eksikliklerine rağmen uygulanmaya devam edilmektedir.

Türkiye'de gelir dağılımının dengesizliği nedeniyle büyük kentlerde, en yoksul kesimlerden olan kişilerin kent merkezlerinde hizmetlerin yetersiz olduğu yerlerde yaşadıkları bilinmektedir. Bu bölgelerde sıklıkla uygulanan sosyal yardımlar yoksul bireylere veya hanelere devlet tarafından yapılan para, mal veya hizmet şeklindeki destekleri ifade etmektedir. Toplumun refahının artırılmasını ve yoksullukla mücadeleyi hedefleyen sosyal koruma programlarından biri olan sosyal yardım programları, değişen koşullara uygun olarak şekillendirmekte ve ihtiyaç sahiplerinin taleplerinin en uygun şekilde giderilmesine çalışılmaktadır (Metin, 2011).

Yardımlar yapılırken kullanılan tanımlamalar ve değerlendirme kriterleri farklılık arz ettiğinden, aynı şartlara sahip ihtiyaç sahiplerine her kurum farklı değerlendirme kriterleri uygulanmakta bu durumun sonucunda yararlanıcı mağdur olabilmektedir. Günümüz koşullarında sosyal yardım alan vatandaşların çoğunluğunda kendisine yardımda bulunan kişi ya da kurumlara karşı bir vicdan mekanizması gelişmekte, yanlış tutum ya da söylemleri olsa bile bu kişi ya da kurumları koruma içgüdüğü ile hareket edebilmektedir. Devlet destekli yürütülen sosyal yardım kampanyalarında ise bu bireyler, mevcut sistemi olduğu gibi kabullenmeye, eksik ya da yanlışları üzerinde kafa yormamaya yani sistemi meşrulaştırmaya başlamaktadır (Yıldırım ve Akgün, 2013).

Sistemin meşrulaştırılması kuramının başlıca odağı mevcut sistemi sürdürmek için kalıpyargıların ve diğer destekleyici ideolojilerin kullanılmasıdır. Bu kurama göre sadece avantajlı gruplar değil, dezavantajlı ya da haksızlığa uğrayan, mağdur durumdaki

grupların üyeleri de, kendi benlik saygıları söz konusu bile olsa sistemin meşrulaştırılmasını desteklemektedirler. Böylece kendilerine bir uyum mekanizması geliştirirler ve mevcut sistemin olduğu gibi devam etmesine bir anlamda katkıda bulunurlar. Bu sayede bir bakıma adaletsiz bir dünyada yaşamaya uyum sağlamaları kolaylaşmaktadır. Bireylerin sistemi meşrulaştırma davranışları üzerinde birçok unsur etkili olmakla birlikte, kişinin sahip olduğu ahlak mekanizması ve yetkeci tutumlar ön plana çıkmaktadır (Ercan, 2009)

Bu çerçevede oluşturulan araştırmanın amacı sosyal yardım alan bireylerde sistemi meşrulaştırma ile ele alınan demografik değişkenlerin (yaş, eğitim, hanedeki kişi sayısı, sosyal yardım alma süresi) ilişkisini ortaya koymak ve sistemi meşrulaştırma davranışı üzerinde yetkeci kişilik özelliklerinin ve ahlaki temellerin etkisini belirlemektir.

BÖLÜM 1: GENEL BİLGİLER

1.1 Ahlak Felsefesi (Etik)

Ahlak felsefesi felsefenin bir alt dalı kapsamında ahlaki olarak neyin doğru ya da yanlış olduğu, hangi davranışın bizi doğru ya da yanlış yola götüreceği ve nasıl davranmamız gerektiğinden, neleri yapmamamız gerektiğine kadar birçok konu hakkında incelemelerde bulunur. Bugünkü modern ahlak felsefesinde genel olarak ahlak üç temel alt dala ayrılır: Normatif etik, uygulamalı etik ve meta-etik (Fieser, 2015). İzleyen kısımda bu üç kavramın nelere karşılık geldiği kısaca özetlenecektir.

1.1.1 Normatif Etik

Normatif etik en genel anlamıyla ahlaki normların ve kuralların ne olduğunu tanımlayan, ve doğru ve yanlış ayırt ederken kullanmamız gereken ahlaki standartların neler olması gerektiğiyle ilgili çıkarımlarda bulunan ahlak felsefesinin alt dalıdır. Adından da anlaşılacağı üzere normatif etik kural koyucu etikdir ve bireyin ahlaki olarak sorumluluklarını ve sınırlarının ne olması gerektiğini açıklar (Bolat ve Aytemiz, 2003).

Normatif etiğe verilebilecek en güzel örnek “altın kural”dır. Altın kurala göre bütün ahlaki kurallar tek bir kurala göre düzenlenebilir. Bu kural tek cümleyle “başkasının sana nasıl davranmasını istiyorsan, sen de onlara öyle davran” ya da “başkalarının sana nasıl davranmasını istemiyorsan, sen de o şekilde onlara davranma” şeklinde özetlenebilir (Erdem, 2015).

Normatif etikler tek bir temel ilkeye dayandığı gibi birden çok ilkenin birleştiği ilkeler dizisinden de (set of principles) oluşabilir. Bir etiği normatif etik kategorisine sokan en önemli özellik ise tek bir ilkeden ya da farklı ilkeleri birbirine bağlayan ilkeler dizisinden oluşması gerekliliğidir (Bolat ve Aytemiz, 2003). Bu bağlamda normatif etik kapsamına alınabilecek onlarca etik çeşidi olmasına rağmen bu araştırma kapsamında normatif etiklerden en önemlileri sayılan “görev (duty) etiği”, “erdem (virtue) etiği” ve “sonuççu (consequentialist) etik” incelenecektir.

1.1.1.1 Görev Etiği

Bir arada yaşamak için bir takım kurallara uymak zorunda olduğumuz bilgisi görev etiğinin inceleme alanına girmektedir. Örneğin, “insanlara işkence yapılmaz” ya da “küçük çocuklara bakmak ana-babanın yükümlülüklerinden biridir” bilgisi görev etiğinin alanına girdiği gibi bir zorunluluk da içermektedir (Alexander ve Moore, 2008). Kısaca, görev etiği, insanların zorunlu olarak yapmak zorunda oldukları görevleri betimler. Bazen görev etiği deontolojik etik olarak da adlandırılır.

Deontoloji dediğimiz kelime antik Yunancada “deon” yani görev kelimesinden türemiştir ve uymak zorunda olduğumuz evrensel ilkeleri belirtmektedir. Sonuççu etiğin tam tersini ifade eden deontoloji, bir ahlaki kuralın sonuçlarından bağımsız olarak evrensel ve zorunlu kuralları olduğunu iddia etmektedir (Usta, 2011). En meşhur örneği ise Immanuel Kant’ın “kategorik imperatif” dediği kategorik emirdir. Bu emir “Öyle bir şekilde davran ki bu davranışının ilkesi herkesi kapsasın ve herkes için geçerli olsun” ilkesi üzerine kuruludur. Ödev ahlakı olarak da betimlenen bu görüş, bir doğa yasasına karşılık gelmemekte, tam tersi insan aklının oluşturmuş olduğu evrensel bir yasadan meydana gelmektedir. Dolayısıyla eğer bir katili öldürmek kişinin kendisi için ya da toplumun tamamının refahı için zorunlu olsa da, öldürmek evrensel bir yasa olarak yasak olduğundan, o kişiyi öldürmek hiçbir zaman ahlaklı bir davranış olarak nitelendirilemez (Kahane, 2015).

1.1.1.2 Erdem Etiği

Erdem etiği zihinsel olarak sağlıklı bir insanın hangi erdemlere uyup uymayacağı üzerine kuruludur. Örneğin, Platon dört temel erdem olduğundan bahseder: Bilgelik (wisdom), cesaret, ıhlmlılık (temperance) ve adaletli olma. Bir insanın ahlaklı olabilmesi için bu dört temel prensibe uyması gerekmektedir. Tabii bu dört temel prensibe ek olarak samimilik, kendine saygı, cömertlik gibi başka türlü erdem çeşitleri de tanımlanmaktadır. Bu ahlak felsefesine göre çocuklukta verilen ahlaki eğitim çok önemlidir çünkü ahlak bu anlayışa göre geliştirilebilir bir özelliğe sahiptir (Kart, 2006). Buradaki temel nokta erdemler etiğinin diğer normatif etiklerde olduğu gibi yapılan davranışa odaklanmayıp, davranışı yapan kişinin özelliklerine ve erdem niteliğine odaklanmasıdır (Uhlmann, Pizarro ve Diermeier, 2015).

1.1.1.3 Sonuççu Etik

Sonuççu etiğe göre bir davranışın ahlaki olarak doğru olup olmadığına karar verebilmek için kar-zarar hesabı yapmak gerekmektedir. Buna göre, eğer davranışının sonucu çoğunluk için işe yararsa o davranış ahlaklı sayılabilmektedir. Tersine, eğer davranışımız bizi kötü bir yola götürüyorsa ve zararları karından fazlaysa, o zaman o davranış ahlaklı olmayan bir davranış olarak nitelendirilebilmektedir (Sinnott-Amstrong, 2009; Piazza ve Sousa, 2014).

Sonuççu etiğin en uç biçimlerinde “başarıya giden her yol mübahtır” anlayışı geçerlidir. Ancak en genel anlamda sonuççu etiği özetlemek için şu önerme kullanılabilir: Eğer bir kişiyi öldürmek çoğunluk için yarar sağlıyorsa, o kişiyi öldürmek ahlaken doğrudur. Bu öldürme eylemini içeren ahlaki senaryolarındaki çoğunluğun ya da kişilerin kim olduğuna göre sonuççu etik üç alt dala daha ayrılmaktadır: Ahlaki Egoizm, Ahlaki Özgecilik ve Faydacılık’tır (Utilitarianism) (Mizzoni, 2010).

Ahlaki Egoizm’e göre eğer bir eylemin sonucu o eylemi yapan kişi açısından bir yarar sağlıyorsa ahlaki olarak doğru olarak nitelenebilir. Ahlaki Özgeciliğe göre ise tam tersine o eylemi yapan kişi haricindeki herkese yarar sağlıyorsa eğer, o zaman o eylem ahlaki olarak doğru olarak adlandırılabilir. Son olarak ve en yaygın olanı ise faydacılıktır. Faydacılıkta ise eylemin sonuçları eylemi yapan dâhil herkes için ya da çoğunluk için bir fayda sağlıyorsa o zaman ahlaki olarak doğru bir davranış olarak görülebilir (Fieser, 2015).

1.1.2 Uygulamalı Etik

Uygulamalı etik ahlak felsefesinin diğer bir alt dalı olarak ahlaki anlaşmazlık içeren bir takım meselelerin çözümüyle ilgilenir (Yılmaz ve Bahçekapılı, 2015). Örneğin, kürtaja karşı olmak, hayvan hakları, ötenazi, intihar, kök hücre tedavisi gibi meseleler ahlaki olarak farklı politik ve dini grupların farklı nedenlerle karşı çıktıkları ahlaki meselelerdir. Ancak bir meselenin uygulamalı etik alanına girebilmesi için mutlaka ahlaki bir iddia ya da ikilem içeriyor olması gerekmektedir (Fieser, 2015).

1.1.3 Meta-etik

“Meta” kelimesi “ilerisi” ya da “ötesi” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla meta- etik dediğimiz ahlakın bir diğer ve aynı zamanda en karmaşık alt dalıdır ve ahlakın ötesiyle ya da daha açık ifadeyle ahlaka dair iddiaların nasıl savunulduğu ve gerekçelendirildiğiyle ilgilenir. Ahlaka kuş bakışı üstten bakmak meta-etigi en güzel tanımlayan yargılardan biridir (Fieser, 2015). Kısaca; kurduğumuz normatif ahlak kurallarını neye dayanarak kurmaktayız ya da kurduğumuz ahlak kuralları nereden gelmektedir ve herkese ve her zamana uygulanabilir midir gibi sorulara cevap arayan etik alt dalına meta-etik denilmektedir. (Sinnott-Armstrong, 2009).

1.2 Ahlak Psikolojisi

Bu bölümde ahlakın farklı boyutlarının psikoloji bilimi açısından ne şekilde incelendiği araştırılacaktır.

1.2.1 Normatif Etik ve Ahlaki Temeller Kuramı

Normatif ahlak, psikoloji içerisinde oldukça fazla incelenen konulardan birisidir. Ahlakın nelerden oluştuğu ve hangi aşamalardan geçtiği son 50 yıldır araştırmacıların incelediği meselelerin en önemlilerindedir (Nichols, 2004; Nichols ve Folds- Bennett, 2003). Hiç kuşkusuz alana en büyük katkıyı yapan Kohlberg yaklaşık 50 yıl bu alanın hâkimiyetini elinde tutmuş ve alana yön vermiştir. Kohlberg, ahlakın rasyonel bir takım süreçlerden geçtiğini ve evrensel aşamaları olduğunu iddia etmiştir (Haidt, 2012). Bu araştırmada 2000’lerin başından beri alana hâkim olan, Graham ve arkadaşlarının (2013) geliştirmiş olduğu Ahlaki Temeller Kuramı (Moral Foundations Theory) esas alınmıştır.

Bu kuram orijinalinde ahlakı beş farklı sezgi/görü üzerinden tanımlamakta ve bu sezgilerin her birinin de evrimsel bir uyum sürecine karşılık geldiğini söylemektedir (Haidt, 2007). Kuram, ahlakın sadece doğuştan gelmediğini, tersine doğuştan gelen ve genetik kodlarımıza evrimsel süreç tarafından işlenen donanımın çevresel etkenlerle şekillendiğini varsaymakta ve klasik evrimsel psikolojideki etkileşimci paradigmayı esas almaktadır (Suhler ve Churchland, 2011). Söz gelimi, Chomsky ve Halle (1965) dilin ortaya çıkmasını evrimsel süreçlere bağlamakta ve doğuştan geldiğini iddia etmektedir. Ancak burada varsayılan doğuştancılık çevreden bağımsız ve ona duyarsız bir

doğuşancılık değildir. Ormanda doğan ve herhangi bir dile maruz kalmayan birisi, örneğin, çevresel girdiyi alamayacağı için doğuştan o mekanizmaya yatkın olsa da dili öğrenemeyecektir. Kuramın dayandığı evrimsel temel de bununla benzeşim göstermektedir.

ATK ahlakı beş boyut üzerinden tanımlamaktadır; bakım/zarar, adillik/hilekârlık, sadakat/ihanet, otorite/yıkım, kutsallık/yozlaşmadır. Haidt (2007) bu boyutları birbirinin zıttı olarak kullanmaktadır. Daha sonra bu beş boyutun Amerika'da oldukça yaygın olan özgürlükçülere (libertarians) uygulanmasının zorluğu anlaşıldığından bir boyut daha eklenmiştir. Bu boyut özgürlük/baskı (liberty/oppression) boyutudur ve her türlü baskıya ve zulme karşı olmak anlamında kullanılmaktadır (Iyer, Koleva, Graham, Ditto ve Haidt, 2012).

- Zarar ve bakım boyutu, kişilerin yavrularını ya da daha zayıf olanları koruma ve onlara bakma görüşü olarak tanımlanmaktadır.
- Adillik ve hilekârlık grup halinde yaşayan insanların, grubun uyumunu bozup hilekârlık yapanları tespit etmek üzerine gelişen bir ahlaki boyuttur.
- Sadakat/ihanet boyutu evrimsel olarak birçok memelinin (insanlar ve şempanzeler dâhil) kendi grubunu kayırıp ve koruyup, diğer grupla yarışması sonucunda ortaya çıkmış ahlaki bir boyuttur.
- Otorite/yıkım boyutu ise yine çoğu memelinin hiyerarşik bir sosyal yapıda yaşadığı gerçeğinden yola çıkmaktadır. Şempanzeler, cüce şempanzeler (bonobo) ve goriller tıpkı insanlar gibi hiyerarşik bir sosyal sistemde yaşamakta ve bu hiyerarşik yapıdan yarar sağlama yollarını aramaktadır. Dolayısıyla otoriteyi ve itaati oluşturan kişisel özelliklerin böylesi bir evrimsel süreç tarafından oluşturulduğu düşünülmektedir.
- Kutsallık/yozlaşma boyutu ise insan türünün gelişiminde hastalık yapıcı mikropların ve parazitlerin büyük tehlike içerdiği ve bunlardan kaçınmanın da hayatta kalma açısından büyük önem arz ettiği görüşünden hareketle oluşturulmuştur. Dolayısıyla, iğrenme duygusunun uyum sağlayıcı olarak gelişen bir duygu olduğu düşünülmektedir (Rozin, Haidt ve McCauley, 2008). Aynı zamanda bu duyguya sahip olan insanların bağışıklık sistemlerinin daha güçlü olduğu söylenmektedir (Schaller ve Park, 2011). Bu temizlik ve patojenlerden korunma duygusunun ise yemeklere, arkadaşlara ve romantik eş tercihlerine genellendiği düşünülmektedir. Söz gelimi,

namusla ilgili meselelere önem veren muhafazakâr insanlar dışarıdan gelen göçmenlere ve seksüel olarak uç sınırlarda olanlara karşı ahlaki bir tepki içerisindeyler ve bunun nedeninin de evrimsel olarak gelişen iğrenme duygusu olduğu söylenmektedir (Navarrete ve Fessler, 2006). Zarar/bakım ve adillik/hilekarlık boyutları “bireyselleştirici (individualizing)” ahlaki ilkesini oluştururken, sadakat/ihanet, otorite/yıkım, kutsallık/yozlaşma ahlaki boyutları gruba bağlanmakla ilgili olduğundan “bağlanım (binding)” ahlaki ilkesini oluşturmaktadır. Kimi araştırmalar beşli ayrımla beraber bu ikili ayrımı da kullanmaktadır çünkü liberal/solcu ve muhafazakâr/sağcı insanların en temel farklılıkları, bu ikili boyut üzerinden gözlenmektedir. Liberaller sadece zarar/bakım ve adillik/hilekârlık boyutlarını ahlak olarak tanımlarken, muhafazakârlar beş boyuta birden görece eşit önem vermektedirler. Dolayısıyla liberaller sadece bireyselleştirici boyutlara önem verirken, muhafazakârlar hem bireyselleştirici hem de bağlanım boyutlarına görece eşit derecede önem vermektedirler (Wright ve Baril, 2011).

1.2.2 Uygulamalı Etik ve Psikoloji

Bu kısım da yine görece psikoloji alanında kendine sıkça yer bulan araştırma alanlarından biridir. Özellikle prososyal yani toplum yanlısı davranış psikoloji yazınında oldukça incelenmiştir (Shariff, Willard, Andersen ve Norenzayan, 2015). Özellikle son yıllarda deneysel yöntemlerin ortaya çıkmasıyla beraber prososyal davranış deneysel olarak da oldukça fazla incelenmiştir. Özellikle kimler daha çok bağış yapar ya da hayırsever davranışta bulunur ya da kimler kürtaja/ötenaziye karşıdır, kimler değildir tarzı sorular psikolojik değişkenlere göndermede bulunularak çalışılmıştır (Ahmet ve Salas, 2011; McKay, Efferson, Whitehouse ve Fehr, 2010).

İnsanların prososyal davranışta bulunmasını ya da bulunmamasını etkileyen faktörlerden en önemlileri kişilerin dini ve politik yönelimleri olarak görülmektedir. Önceki bazı araştırmalar öz-beyana dayanan dindarlıkla prososyal davranış arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır (Sosis ve Ruffle, 2004). Kimi yazarlar dindarlıkla prososyal davranış arasında semantik bir örtük ilişki olduğundan bahsetmiş kimileri de insanlara dinsel inançlarını hatırlatmanın onlarda doğüstü bir gözetlenme hissi yarattığını savunmuştur (Randolph-Seng ve Nielsen, 2007). Bu gözetlenme hissini de dindarlarda itibar (reputation) kaygıları ya da doğüstü bir ceza korkusu yarattığı ve bu şekilde de prososyal davranışın oluştuğu düşünülmektedir (Norenzayan, 2013).

Örneğin, insanlara örtük bir şekilde “karıştırılmış cümle paradigmasıyla” dinsel kelimelerin hatırlatılması onların diktatör oyununda anonim bir kişiye karşı daha çok para aktarmasını sağlamıştır. Katılımcılar bu görevde, kendilerine verilen beş tane karışık cümleyi sıraya sokarak ve anlamsız olan bir tanesini dışarı atarak anlamlı bir cümle kurmuşlardır. Deney ve kontrol grubundaki kişiler toplamda 10’ar cümle kurmuşlardır. Ancak deney grubundaki kelimelerden beş tanesi (ruh, ilahi, kutsal, vb.) dinsel kelimeler içerirken, nötr gruptaki hiçbir kelime birbiriyle anlamlı bir bütün oluşturmamaktadır. Diktatör oyununda ise katılımcılar kendilerine verilen 10 doları istedikleri gibi karşıdaki anonim bir kişiye vermektedirler. Bu araştırmanın bulgularına göre dinsel hazırlama alan grup, karşı tarafa daha çok para aktarmıştır. Bu ufuk açıcı çalışma sonrasında dinsel inanç deneysel olarak manipüle edilebilir hale gelmiş ve daha sonraki birçok çalışmada kullanılmıştır (Yılmaz ve Bahçekapılı, 2015; Yılmaz, Karadoller ve Sofuoğlu, 2015). Ahmet ve Salas (2011) da çok benzer bir manipülasyon tekniği kullanmışlar fakat bu sefer dinsel inancı etkinleştirmek için kullanılan kelimeleri Hristiyanlığı aktive edecek şekilde, o dine özgü kelimelerden seçmişlerdir (örn. Jesus). Ek olarak prososyal davranışı ölçmek için hem diktatör oyunu hem de mahkum ikilemi oyununu oynatarak, dinsel kelimeler hatırlatılan grubun daha prososyal davrandığını ve daha çok işbirliği içine girdiğini göstermişlerdir. Örtük manipülasyonlara ek olarak eşik altı (subliminal) düzeyde gösterilen dinsel sembollerin de prososyal davranışa olan etkisi çalışılmıştır (Randolph-Seng ve Nielsen, 2007).

Pichon, Boccato ve Saroglou (2007) bu alandaki öncü çalışmasında kişilere subliminal olarak dinsel kelimeler göstermenin prososyal davranışta bulunma isteğini arttırdığını bulmuştur. McKay, Efforson, Whitehouse ve Fehr (2010) ise bir ekonomik oyunda karşıdan gelen adaletsiz teklifleri cezalandırma olasılığının eşik altı dinsel hazırlamayla beraber arttığını göstermiştir. Bu bulgulara ek olarak, Randolph-Seng ve Nielsen (2007) yaptıkları deneysel çalışmada hile yapmayı ölçen bir görevde, eşik altı olarak dinsel kelimeler gösterilen grubun daha az hile yaptığı ve dinsel kelimeleri örtük olarak hatırlatmanın dışında, açık bir şekilde metin okutma yoluyla da prososyal davranışta bir artış olduğu bulunmuştur. Rand ve arkadaşları (2014) dinsel bir metin okuyan ve bu metinde yazılanlardan etkilenen katılımcıların mahkûm ikilemi oyununda dinsel bir metin okumayanlara göre daha çok işbirliği içine girdiğini göstermişlerdir. Bu araştırmalar

literatürdeki din ahlak ilişkisinin bir yönünü yani dinle pratik ahlak arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Ahlakla dinin nasıl bir ilişki içinde olduğu ise literatürde oldukça tartışılan bir meseledir. Örneğin, Bloom'a (2012) göre dindarlar her zaman normatif ahlaka uygun davranmazken dine inanmayanlar da sık sık normatif ahlaka uygun davranabilmektedir. Bloom'a göre dinin ahlaki davranışla asıl ilgili olan yönü, dinin inanç veya kişisel ibadet yönü değil, toplumsal olan yönüdür. Bu görüşe paralel bir biçimde, Pyysiainen ve Hauser (2009) de dindarlarla dinsizler arasında normatif ahlaki yargılar açısından bir farklılık olmadığını savunmaktadırlar.

1.2.3 Meta-etik ve Psikoloji

Meta-etik psikolojide en az çalışılan kısımdır. İnsanların ahlaki yargılarını nesnel doğrular üzerine mi kurdukları yoksa ahlaki yargıları göreceli ve toplumdan topluma değişebilen mutlak olmayan şeyler olarak mı gördükleri literatürde çok fazla çalışılmamıştır. Son yıllarda yapılan bir takım araştırmalar, bu eksikliği gidermeye çalışarak meta-etik hem diğer ahlak alanlarıyla hem de dindarlıkla olan ilişkisine eğilmiştir (Yıldız, 2012).

Bu alanda yapılan ilk çalışmalardan birisi Nichols ve Folds-Bennett'in (2003) 4-6 yaşında çocuklarla yaptıkları çalışmadır. 4-6 yaşındaki çocukların ahlaki yargularla, kişisel tercihleri (bir yiyeceği güzel veya çirkin bulmak gibi) ayırt edebildikleri gösterilmiştir. 4-6 yaşındaki çocuklar ahlaki ihlallerin başka yerlerde de yanlış olduğunu söylemiş ve ahlaki ihlallerin yanlış olup olmamasının bir otoritenin koyduğu kurala daha az bağımlı olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlar da çocukların öznel bir ahlakı benimsemek yerine, nesnel bir ahlakı benimsiyor gibi göründüklerini göstermektedir. Üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırmada ise insanların her şart altında nesnel ahlakı benimsemedikleri görülmüştür (Nichols, 2004). Bazı ahlaki ihlallerde üniversite öğrencilerinin çoğu öznel ahlakı benimsemektedir. Buna rağmen bu öğrenciler de ahlaki ihlallerle geleneksel ihlallerin (örneğin bir konuşma esnasında birinin sözünü kesmek) ayırımı yapabilmektedirler. Ahlaki ihlaller gelenek ihlallerinden daha ciddi bulunmaktadır. Yani nesnel ahlakı reddetmek bile ahlaki kurullarla gelenekler arasında fark gözetmeyi engellememektedir.

Goodwin ve Darley'ye (2008) göre insanlar genel olarak ahlaki iddiaları, geleneklerden ve kişisel tercihlerden daha nesnel görse de insandan insana ve senaryodan senaryoya nesnellik yargıları fark göstermektedir. Bu araştırmalarda ahlaki nesnellik, ahlaki bir anlaşmazlıkta taraflardan birinin mutlaka haksız olması gerektiğini düşünmek olarak tanımlanmıştır. Ya da eğer bir tarafın mutlak anlamda haklı olduğu düşünülüyorsa, yine aynı şekilde nesnel ahlaka inanılıyor şeklinde yorumlanmıştır. Bunun dışında nesnel ahlaki benimsemenin üç yordayıcısı olduğu bulunmuştur: 1) Ahlaki iddiaların gerekçesi olarak Tanrı'yı görmek; 2) Söz konusu ahlaki iddiayı "iyi insan" olmanın vazgeçilmez şartı olarak görmek; 3) Söz konusu ahlaki iddiayı toplumsal düzenin korunmasının vazgeçilmez şartı olarak görmek. Ancak ahlaki iddiaların doğruluğunu "gerekçeye ihtiyaç duymayacak derecede bariz" görmek nesnel ahlakla ilişkili çıkmamıştır.

Goodwin ve Darley (2012) objektiflik yargılarının iki şeye göre değiştiğini göstermiştir. Nesnellik yargıları, deneklere sunulan senaryonun içeriğinin zarar verici bir ihlal içerip içermemesine göre değişmektedir. Zarar verici ahlaki ihlaller, ahlaki açıdan yüce davranışlardan daha nesnel görülmektedir. İnsanların nesnellik yargılarını belirleyen bir diğer faktör ise çoğunluğun görüşünün o yönde olup olmamasıyla ilgilidir. Bunlara ek olarak nesnel bir ahlaka sahip olmanın bir sonucu kapalı fikirli olmak olarak tanımlanmaktadır, çünkü örneğin nesnel ahlaka inanan insanlar kendileriyle aynı fikirde olmayan birini ahlaksız olarak tanımlamakta ve onunla ev arkadaşı olmak istememektedirler. Bu bulguya dayanarak Goodwin ve Darley (2012) öznel ahlaki yargılara inanmakla, bir tür analitik düşünme eğilimini ölçen bir test arasında pozitif korelasyon olduğunu belirtmişlerdir. Toplak ve Stanovich (2002) bu görevin ayırıcı/ayırıştırıcı (disjunctive) düşünme eğilimini ölçtüğünü söylemektedir. Bu da kapalı fikirli olmanın analitik düşüncenin baskılandığı kimi durumlarda (zaman baskısı, bilişsel yük altında olma gibi) ortaya çıktığı görüşüyle uyumludur (Kruglanski, 2004).

Sarkissian, Park, Tien, Wright ve Knobe (2011) ise Goodwin ve Darley'in bulguları ile tutarlı olarak insanların her zaman nesnel veya öznel ahlaki benimsediğine dair bir genelleme yapamayacağımızı savunmaktadırlar. Bir ahlaki ikilemde başka kültürden iki kişinin bir tartışması söz konusu olduğunda insanların nesnellik yargılarında azalma, öznel yargılarında ise bir artış olduğu gözlenmiştir (Sarkissian v.d., 2011).

1.3 Politik İdeoloji

İdeoloji kelimesi Fransızca kökenli bir kelimedir ve kelime anlamı olarak “fikir bilimi” anlamı taşımaktadır. Bugün politik psikoloji literatüründe ideoloji, insanların ya da belirli bir sınıfsal ya da örgütsel oluşumun ahlaki, politik, kültürel ya da sosyal tutumlarını ve değerlerini kapsayan bir kavram olarak kullanılmaktadır (Jost, 2006). Sosyal bilimler tarihine baktığımızda ideoloji dediğimiz kavram hep bir olumsuz çağrışım yapacak şekilde kullanılmıştır. Örneğin, bu kavramı ilk sistematik şekilde kullanan Marx ve Engels ideolojiyi bir tür “yanlış bilinçlilik” ve “gerçekliğin saptırılması” yahut “gerçekliğin ters döndürülmesi” şeklinde tanımlamışlardır (aktaran: Oskay, 1980). Bugün hala bu geleneği temsil eden görüşler olmasına rağmen, ana akım sosyal bilimler literatüründe ideolojinin bu olumsuz anlamı ortadan kalkmıştır. Bunun yerine dikkati çeken bir durum, ideolojinin psikolog olmayan sosyal bilimciler arasında dahi psikolojik terimlerle ifade edilmesidir. Örneğin bir siyasal bilimci olan Converse (1964) ideolojiyi kişilerin tutumlarındaki ve inanç sistemlerindeki kalıcı bilişsel temsillere bağlayarak zihinsel ve psikolojik kavramlarla tanımlama yoluna gitmiştir. Benzer bir biçimde de Rokeach (1968) ve Tedin (1987) psikolog olmayan sosyal bilimciler olarak, yine ideolojiyi bir takım psikolojik değişkenlere atıfta bulunarak tanımlamışlardır. Psikologlar arasında da zaten bu gelenek uzun yıllardan beri hüküm sürmektedir. Söz gelimi, Fiske, Lau ve Smith (1990) ideolojinin zihnimizdeki bilişsel şemalar gibi olduğundan bahsetmektedirler. Ayrıca bir takım tutum ve değerlerin bileşiminden oluştuğu ve bu bileşimin de yine zihinde bilişsel olarak temsil edildiği fikri, politik psikoloji alanında oldukça yaygındır (Jost v.d., 2003a).

Yukarıda özetlenen tanımlamalara karşı olan görüşler de vardır. Örneğin, özellikle soğuk savaş döneminin sona ermeye başlamasıyla ve doğu-batı blokları arasındaki gizli ideolojik savaşın sona ermesiyle beraber “ideolojinin sonu” argümanlarını savunan sosyal bilimciler (söz gelimi, Fukuyama, Bell, vs.) ortaya çıkmıştır. Bunlara göre, ideolojiler devri artık sona ermiştir ve artık geriye tek bir ideoloji kalmıştır (kapitalist ekonomi politik) ve sonsuza kadar da bu ideoloji sürecelecektir. Argümanları genelde kapitalist sistemin insan doğasına olan uyumuyla ilgilidir. Bunlara ek olarak ideolojinin son argümanlıları, ideolojinin sıradan (ordinary) insanlar açısından bir anlam ifade

etmediğini savunmaktadırlar (Jost, 2006). Bu argüman temel olarak dört neden üzerine kurulmaktadır.

İlk olarak sıradan insanların politik tutumlarının mantıksal ve içsel tutarlılıktan yoksun olduğu vurgulanmaktadır. Empirik çalışmalara baktığımızda en azından Amerikan politik sisteminde, liberalizm-muhafazakârlık ayrıştırmasının işe yaradığı görülmektedir (Jost, 2006). Örneğin, 1972'den beri yapılan seçimlerde Cumhuriyetçi ya da Demokrat partiye oy verme davranışı ile 1-7 skalasında liberal ve muhafazakar öz-yerleştirme sorusuna verilen yanıtlar arasında .90'a yakın bir korelasyon bulunmuştur (Jost, 2006). Yani Amerika'daki insanlar Cumhuriyetçiliğin muhafazakâr olmaya ve Demokratlığın da liberal olmaya karşılık geldiğinin bilincindedirler. Aynı veriler üzerinde yapılmış benzer bir analiz de tek bir politik yönelim sorusunun son 32 yıldaki oy verme davranışının %85'lik bir varyansını açıkladığını göstermektedir. Bu da çoğu politik psikoloji araştırmasında kullanılan tek soru öz-yerleştirme, yani en soldan en sağa doğru olan politik yönelim derecelendirmesinde kişinin kendisini belirli bir dereceye yerleştirme şeklinde uygulanan politik yönelim sorusunun oldukça güvenilir ve basit (Ockham'ın Usturası) bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir. Benzer bir şekilde, Amerikan üniversite öğrencileri de bu öz yerleştirme sorusunda "bilmiyorum" ya da "bir fikrim yok" ya da "daha önce hiç düşünmedim" gibi seçenekler olmasına rağmen, %90'ını kendini liberal-muhafazakâr çizgisinde bir yere yerleştirmektedirler (Öniş, 2007).

İkinci olarak ideolojinin sonu argümancıları, kendini liberal ya da muhafazakâr olarak tanımlayan insanların ideolojik motivasyondan ve bu ideolojik motivasyonların ürettiği eylem potansiyelinden yoksun olduklarını savunmaktadırlar (Piazza ve Landy, 2013). Ancak özellikle 2010'dan beri dünyanın dört bir yanında meydana gelen halk hareketleri (Wall Street Hareketi, Tahrir Meydanı, Gezi Hareketi, Tea Party Hareketi, Müslüman Kardeşler Ayaklanması, Yunanistan'daki isyanlar, Ferguson isyanları, vb.) ideojilerin kişileri tutarlı bir şekilde olmasa da eyleme geçirme potansiyeli taşıdığını göstermektedir.

İdeojilerin sonu argümancılarının kullandığı argümanlardan bir diğeri ise kendini liberal ya da muhafazakâr olarak tanımlayan insanların felsefi veya ideolojik olarak çok bariz bir farklılığa sahip olmadıklarıdır. Ancak yapılan empirik çalışmalara göre, hem ideolojik olarak hem de temel değerlerde ve ahlaki meselelerde, liberaller (Avrupa'da kabaca solculara karşılık gelmektedir) ve muhafazakârlar (Avrupa'da kabaca sağcılara

karşılık gelmektedir) birbirlerinden çok farklı değerlere ve inanç sistemlerine sahiptir. Örneğin, muhafazakârlar ahlakın dini formuna önem verirken, ahlaki iddiaların Tanrı'nın buyruğuyla gerçekleştiğine dair örtük bir inançları vardır (Piazza ve Landy, 2013). Ayrıca muhafazakârlar güvenlik ve düzen gibi değerlere önem verirken, liberaller yenilikçi ve evrenselci değerlere daha çok önem vermektedirler (Schwartz, Caprara ve Vecchione, 2010).

Aynı zamanda, ideolojilerin sonu argümanları tarafından, Marksist ya da solcu ekonomi politik ya da kültürel eleştirinin gereksiz olduğu çünkü modern kapitalist toplumların, kapitalizmin ilk geliştiği yıllardaki gibi olmadığı, yerine sosyalist görüşün hayal ettiği gibi eşitlikçi ve özgürlükçü bir yapıya sahip olduğu iddia edilmektedir. Kapitalist toplumların sosyalist ya da liberal kurumların bir toplamından oluştuğu görüşü ise günümüz politik gerçekliğine baktığımızda yine tutarsız bir argüman gibi gözükmektedir (Jost, 2006). Wolff'un (1996) Amerikan toplumuna dair olan analizleri, en zengin yüzde bir Amerikan vatandaşının ülkenin toplam zenginliğinin yarısını kontrol ettiğini ve en zengin yüzde yirminin de ülkenin net gelirinin yüzde doksan dördüne sahip olduğunu göstermektedir. Yine televizyonlarda ya da Amerikan dizilerinde pek görünür olmasa da 30 milyondan fazla Amerikalının bugün yoksulluk sınırında yaşadığı ve gelir eşitsizliğinin de ileri seviyede olduğu bilinmektedir. Bu gelir eşitsizliğinin Amerika'ya özgü bir durum olmadığı, aksine 1980 ve 1990'larla beraber neoliberal ekonomik politikaların uygulandığı her ülkede gözlemlendiği belirtilmektedir (Weeks, 2005). Türkiye'de de 1980'den sonra uygulanan serbest piyasa ekonomisi ilkeleri, gelir dağılımının eskisinden de daha kötü bir şekilde bozulmasına yol açmıştır (Güçlü ve Bilen, 1995).

Son olarak, bu iki yönelimin özünde temel bir psikolojik zıtlığa da sahip olmadıkları belirtilmektedir. Bu iddialara ters bir biçimde empirik araştırmalar, kendini liberal ve muhafazakar olarak tanımlayan insanların psikolojik olarak birbirlerinden çok farklı özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Bu farklılığı yaratan en önemli etmenler ise Jost ve arkadaşlarının (2003a) kültürden bağımsız olduğunu iddia ettikleri değişime ve eşitliğe karşı olmaktır. Muhafazakarlar varolan sistemi koruyup toplumdaki hiyerarşiye dair örtük bir destek sunarken, liberaller değişime açıktırlar ve toplumsal eşitliğe dair bir istekleri vardır (Funke, 2005; Jost v.d., 2003a).

1.3.1 Türkiye’de Politik İdeoloji

İdeolojiyi ikili bir zıtlık üzerinden tanımlama geleneği, Amerika’da olduğu gibi Türkiye’de de yıllardan beri varlık göstermiştir. Her ne kadar Amerika’daki liberal kelimesi Türkiye’de farklı bir takım çağrışımlar yapsa da kabaca solcu ifadesinin Amerika’daki karşılığı olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda Türkiye’de bir zıtlıktan bahsedeceksek o zıtlık solcu/muhafazakâr-sağcı şeklinde olabilir. Liberal kelimesinin Türkiye’deki insanlara tam olarak ne çağrıştırdığı ise ayrıca çalışılması gereken bir konudur.

İkili zıtlığa verilebilecek en erken örnek Mardin (1973)’in yapmış olduğu ikili ayrımdır. Önceleri Edward Shils (1961) merkez-çevre ayrımı yapmış ve Batı-doğu ya da Birinci dünya ülkeleri ve diğerleri şeklinde bir ayrımdan bahsetmiştir. Mardin ise bu kavramı Türkiye politik sistemine uygulamış ve merkez-çevre ayrımına dikkat çekerek toplumdaki ideolojileri tanımlamaya çalışmıştır. Buna benzer başka bir tanımlama da Kongar’ın (1993) yaptığı batılı ve yerel ayrımıdır. Bu ayrım da Mardin’in yaptığı kavramsallaştırmaya benzemektedir. Cumhuriyet’in kurucu ve genellikle büyük şehirlerde yaşayan orta-üst kesimi batılı kesimi oluştururken, daha çok Anadolu’da yaşayan ve batılı tarzda yapılan devrimlerin çoğunu içsel olarak benimsemeyen ve gündelik yaşamlarına katmayan kesim yereli oluşturmaktadır. Yakın zamanlarda yapılmış başka bir ikili ayrım da Adalet ve Kalkınma Partisi’nin 2002 yılından beri serbest piyasa ekonomisine dayalı ekonomi planlamasının sonucunda muhafazakârların dönüştüğü özgül bir yapıya işaret etmektedir: Globalci muhafazakarlar ve savunmacı ulusalcılar (Öniş, 2007, 2009). Bu kavramsallaştırmaya göre, Türkiye’de Avrupa tarzı klasik sol-sağ ayrımının geçerli olmadığı savunulmaktadır. Muhafazakârlar küresel değerleri, serbest piyasa ekonomisini savunarak reformist tarzda bir parti gibi görülürken, sol tarafta olduğunu iddia eden partiler, küreselleşmeye karşı bir Türk ulusalcılığı/milliyetçiliğini savunma yoluna gitmektedirler.

Özbudun (2006) Türkiye’de sağ kanat ideolojinin, dini, muhafazakâr ve milliyetçi değerleri temsil ettiğini iddia ederken, sol-kanat ideolojilerin laiklikle özdeşleşmiş sekülerizmi temsil ettiğini iddia etmektedir.

Yapılan bir empirik çalışmaya göre Türkiye’de birbirinden ayrılan üç farklı politik ideoloji vardır: Laik-solcu, milliyetçi- muhafazakâr ve liberal. Berzeg’e (1996) göre liberal ideoloji Amerika’da olduğunun tersine Türkiye’de sağ-kanat bir ideolojiyi temsil etmektedir. Türkiye’de bu ilişkileri araştıran fazla empirik araştırma olmamasına rağmen, yeni gelişmekte olan bir literatür vardır. Örneğin, liberal-muhafazakâr ikili ayrımının Türkiye’de eşitliğe karşıtlık ve değişime direnmek boyutları üzerinden yordayıcı bir güce sahip olduğu gösterilmiştir (Olcaşoy ve Sarıbay, 2012). Sözü geçen araştırmada liberaller, solu temsil etmektedir. Aynı şekilde solcu-sağcı kavramsallaştırması hem 10’lu Likert tipi derecelendirme (Arıkan ve Şekercioğlu, 2014) hem de 7’li Likert tipi derecelendirme (Cesur v.d., 2014) yöntemiyle incelenmiş ve Türkiye politik sisteminde yordayıcı gücü olduğu görülmüştür. Ayrıca faktör analizine dayanan bir başka çalışmada ise Türkiye politik sistemini tanımlayan dört farklı ideoloji olduğu savunulmuştur: Sosyalist, muhafazakâr, liberal ve milliyetçi görüş (Küçükler, 2007).

1.3.2 Politik İdeoloji, Ahlak ve Değerler

Politik ideolojinin kaçça ayrıldığı kültürel olarak farklılık gösterse de, temel ahlaki değerlerde kendini sol tarafta ve sağ tarafta görenler arasında kültürden bağımsız bir takım farklılıklar olduğu iddia edilmektedir. Bu alanda yapılmış empirik çalışmalara göre muhafazakârlar ya da sağcılar güvenlik, uyum ve otoriteye itaat gibi değerlere önem verirken, liberaller kendini geliştirme ve evrenselcilik gibi değerlere önem vermektedirler (Haidt, 2012). Ayrıca bu farklılıkların İsrail’deki ve İtalya’daki oy verme davranışlarını yordadığı bulunmuştur (Schwartz, Capcara, ve Vecchione, 2010). Aynı şekilde liberaller ya da solcular ahlaki zarar/bakım ve adalet/hilekârlık boyutları üzerinden tanımlarken, muhafazakârlar beş boyuta görece eşit derecede önem vermektedirler (Haidt, 2012).

1.4 Siyasal İdeolojiler

Siyasal ideolojiyi sosyal psikoloji açısından en sistematik tanımlayan Eysenck’tir. Eysenck (1954), siyasal tutumların dört basamaklı sınıflandırılabilirliğini ileri sürmüştür. En alt basamakta özel düşünceler bulunmaktadır. İkinci sırada, bireyin kişilik yapısını oluşturan alışılmış düşünceler vardır. Üçüncü sırada, birçok alışılmış düşünceden oluşan ve bireylerin konu hakkındaki duygusal, bilişsel ve davranışsal yönelimlerini belirleyen tutumlar bulunur. Tutumlar da son basamak olan ideolojiyi oluşturmaktadır.

Eysenck (1954), siyasal ideolojinin temelini oluşturan sağ-sol yaklaşımını farklı biçimde adlandırmıştır. Sol yerine radikallik, sağ yerine de muhafazakârlık terimlerini kullanmaktadır.

Siyasal ideolojinin sağ-sol olarak sınıflandırılması Fransız devrimi yıllarına rastlamaktadır. Fransız Ulusal Meclisi'ndeki oturma düzeninden kaynaklı siyasal ideolojiler sağ ve sol olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Batı demokrasilerindeki siyasal kurumlarda toplumsal konular, siyasal adaylar, partiler ve parti destekçileri karşılaştırılırken temel olarak sağ-sol kavramları kullanılmaktadır (Braithwaite, 1998).

Sağ-sol boyutu zaman içinde liberal-muhafazakâr olarak da adlandırılmıştır. Bu ideolojiler birbirinin antitezi gibidir. Bir tarafta yüksek düzeyde güvenlik ve geleneksel kurumları güçlendirmek için değişime karşı olan muhafazakârlar, diğer tarafta da gelişmeye engel olan geçmişin uygulamalarını reddeden liberaller vardır. Siyasal ideolojilerle ilgili değerler, tutumlar ve inançlar hep bu kutuplar çevresinde toplanmaktadır (Parla, 2008).

Konu ile ilgili literatüre bakıldığında, Batı toplumlarındaki siyasal ideolojilerin her zaman iki karşıt görüşün ortaya çıkması sonucu oluştuğu görülmektedir. İki grup siyasal amaç vardır. Biri, uluslar arası dayanışma da diyebileceğimiz insancılık ve barışseverlik; diğeri ise uluslar arası yarışma da diyebileceğimiz milliyetçilik ve güce önem vermedir (Heywood, 2007). Lipset (1963) ise, ABD halkının başarı ve eşitlik olmak üzere iki farklı görüşte birleştiğini ifade etmektedir. Katz ve Hass (1988), benzer olarak bireysellik ve toplulukçuluktan bahsetmişlerdir. Bireyselciliği bireysel özgürlük, kendine güven, işe adanmışlık ve başarı ile tanımlarken; toplulukçuluğu eşitlikçilik ve insancılık ilkeleriyle tanımlamak mümkündür. Rokeach (1973), siyasal ideolojinin ortaya çıkmasını sağlayan değerlerin eşitlik ve özgürlük olduğunu belirtmiştir. Braithwaite (1998) ise, siyasal ideolojilerin temelinde güvenlik-uyum ikileminin olduğunu belirtmiştir.

Sağ ve sol ideolojiye sahip bireyler arasında pek çok konuda düşünce çatışması bulunmaktadır. Sağ ve sol boyutlarına ek olarak araştırmacılar, bu iki görüşe sahip olanların da kendi aralarında da dik kafalılar ve yumuşak başlılar olarak ikiye ayrıldıklarını belirtmişlerdir. Bu görüşe göre, siyasal ideolojiler dik kafalı-sağcı, dik kafalı-solcu, yumuşak başlı sağcı ve yumuşak başlı solcu olarak dört grupta incelenebilir.

Dik kafalılık ve yumuşak başlılık aynı zamanda aşırı ve ılımlı terimleriyle de anılmaktadır (Parla, 2008).

Aşırı solcular ideolojilerine çok bağlıdırlar ve kolay kolay uzlaşmaya yanaşmazlar. Hedeflerine ulaşmak için her yolu denemek, geleceği ülküselleştirmek ve bugünle bağlantılarını koparmak eğilimi göstermektedirler (Gaffie, Marchand ve Cassagnee, 1997).

Aşırı sağ destekleyenler geçmişi özlemek, geçmişe geri dönmek ya da geçmişi sürdürmek eğilimindedirler. Ülkülerine sıkı sıkıya bağlıdırlar ve bunlardan asla vazgeçmek istemezler (Gaffie ve ark., 1997).

İlimliler topluma karışıp sorunları içeriden çözmekten, aşırıysa toplumsal düzene karşı olmak ve her zaman radikal çözümler bulmaktan yanadırlar. İlimli solcular gelişmeye açıktırlar. Siyasal görüşlerini aşırıya çekmek ve radikal çözüm arayışlarından uzaktırlar. İlimli sağcılar ise, muhafazakarlık ve statükoyu korumak eğilimindedirler. Hedeflerini gerçekleştirmek için demokratik yöntemleri kullanırlar. İlimli sağcılar ve ılımlı solcular toplumun yararına olacak politikaların izlenmesi, toplumsal adalet, seçimler, dünyada gerginliklerin azaltılması ve teknoloji ile ilgilenmektedirler (Hastings, 1995).

1.5 Yetkecilik (Otoriterlik)

Çocukluk ve dolayısıyla ana-baba tutumlarıyla ilişkili olduğu kabul edilen en önemli değişkenlerden biri otoriter kişiliktir. Kaynağını erken yıllardaki anababa-çocuk ilişkilerinden aldığı düşünülen otoriter kişilik kavramı ilk olarak Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson ve Sanford tarafından (1950) Nazilerin yönetime gelmelerinden sonra, 1933-1945 yılları arasında, Yahudi düşmanlığını araştırdıkları deneysel çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Adorno ve arkadaşları tarafından derlenen ve “otoriter kişilik kuramı” adı altında örgütlenen bulguların işaret ettiği kişilikte, değerlere kör bir inançla bağlılık, otoriteye koşulsuz bir itaat, karşıt görüşlere ve grubun dışındakilere karşı aşırı bir nefret ve kin söz konusudur. Birey kendi duygu ve düşüncelerinin ne olduğunu yoklamaktan kaçınır (Okumuş, 2003). Geleneksellik, katılık, bastırılmış inkar, başkasının zayıflığından yararlanma, korku ve bağımlılık geliştirme aynı kişilik yapısının kişisel yaşam, din ve sosyal konularda da gözlenebilecek diğer yönleridir. Bu bireyler güçlü

olana karşı aşırı bir bağlılık sergilerken, kendilerinden aşağıda yer alanları küçümseyerek reddetme eğilimindedirler. Ayrıca grup içi-grup dışı karşılaştırmalara ve kalıpyargıları benimsemeye oldukça açıktırlar (Morand, 1998; Whitley, 1999).

Kurama göre, hiyerarşik, otoriter ve istismarcı anababa-çocuk ilişkileri, güç yönelimli, istismarcı kişiliklerle ve dar görüşlü sosyal ve siyasal bakış açılarıyla sonuçlanmaktadır. Az sevgi ve ağır ceza ile belirginlik kazanan bir çocukluğun yol açtığı bu kişilik sosyal-siyasal yönelimlerde de etkili olmaktadır (Gray ve Durrheim, 2006). İnsanlar erken çocukluk dönemlerinden kaynaklanan birtakım çatışmalarla baş edebilmek için sıklıkla aşırı derecede muhafazakar siyasal ve ekonomik fikirler geliştirebilmektedirler (Whitley, 1999).

1930'lu yıllardaki faşist gelişmeleri açıklamak üzere otoriterlik konusundaki çalışmalara yoğunlaşmıştır. Bu konuda yapılan "Otoriteryan Kişilik" çalışması sosyal psikoloji açısından dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Otoriteryan kişilik çalışması çok sayıda inceleme ve tartışmaya kaynaklık ettiğinden özel bir önem taşımaktadır (Lederer, 1995). Bu çalışmada ele alınan temel görüşler, psikoanalitik yaklaşımın etkilerini taşımaktadır. Bu etkiyi Adorno ve arkadaşlarının 1950'de yaptıkları çalışmada ele aldıkları tez açıkça göstermektedir. Bu araştırmanın dayandığı hipotez şöyledir: Çoğu durumda bireyin politik, ekonomik ve toplumsal görüşleri, derin ve tümleşik bir yapı oluşturmaktadır. Bu yapı da kişiliğin derinliklerindeki eğilimlerin bir ifadesidir (Lederer, 1995). Bu çerçevede Adorno ve arkadaşlarına göre otoriter kişilik aşırı uyumcu, katı, duygularını baskı altında tutan, otoriteye itaat eden, kendinden olmayana karşı önyargılı, aşağı olarak değerlendirilene karşı büyüklük-üstünlük taslayan bir kişilik tipi ile karakterize edilmektedir (Lederer, 1995).

Adorno ve arkadaşlarına göre (2010), otoriterliğin ortaya çıkışında temel olarak daha çok cinsel süreçlerde ortaya çıkan rahatsızlıklar, çocukluk dönemi, aile ortamı, orta sınıf değerleri ve yabancılaşma etkili olmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi otoriterlik bir sapma davranışı gibi değerlendirilmiştir. Bu nedenle de kuram pek çok eleştiriye maruz kalmıştır.

Bu konudaki eleştirilerden bir kısmı da Adorno ve arkadaşları tarafından geliştirilen Faşizm Ölçeğine yönelmiştir. Bu ölçeğin kültüre bağlı maddeler içermesi nedeniyle,

kültürler arası çalışmalarda kullanılması uygun değildir. Adorno ve arkadaşlarının, aldıkları yanıtları istedikleri doğrultuda değerlendirmek için, tıpkı kuramsal temelleri oluştururken olduğu gibi, psikoanalitik kuramdan destek almışlar ve bu nedenle eleştirilere maruz kalmışlardır. Fakat bu haliyle bile kuram kendinden sonraki pek çok çalışmaya ve araştırmacıya esin kaynağı olmuştur (Göregenli, 2012).

Adorno'dan sonra otoriter kişilik konusu ile ilgili en önemli isimlerden biri Lederer'dir. Lederer, genel otoriterliği ölçmek üzere Adorno'nun Faşizm Ölçeği yerine yeni bir ölçek geliştirmeye çalışmıştır. On boyuttan oluşan bu ölçeğe "Yeni Genel Otoriterlik Ölçeği" adı verilmiştir. Bu ölçekte yapılan şey, daha önceki ölçeklerin tutarlı maddelerinin bir araya toplanmasıdır. Yeni Genel Otoriterlik Ölçeği, Lederer'e göre, otoriterlik sendromunun boyutlarını ölçmek için en uygun araçtır (Kaygusuz, 1995).

Adorno ve arkadaşlarına yönelen eleştirilerden biri de, önyargıların içinde yaşanılan çevrenin/kültürün bir ürünü olabileceği, ancak bir kişilik örüntüsü haline dönüşmeyebileceği üzerinedir. Bu eleştiri çerçevesinde Rokeach (1960), Faşizm Ölçeği yerine Dogmatizm Ölçeğini önermiştir. Faşizm ölçeği, faşistlerin tanımlanması ve önyargıların doğrudan ölçülmesini sağlayan bir araçtır ve sonuçları psikoanalitik çerçevede yorumlanmaktadır. Rokeach açık ve kapalı inanç sistemlerinin doğasını sorgulamak üzere yola çıkmış ve bireysel inanç sistemlerinin açıklık kapalılık durumunu ölçmek için bir ölçek geliştirmeyi amaçlamıştır (Kaygusuz, 1995).

Bu çalışmaların devamı niteliğinde, "hoşgörüsüzlük" ya da "dogmatizm" biçiminde dile getirilebilecek biçimsel bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır. Otoriterliğin biçimsel niteliklerini boyun eğme, aşırı yargılarda bulunma, ikilemler kullanma, belirsizliğe tahammülsüzlük gibi davranış ölçüleri oluşturmaktadır (Göregenli, 2012). Kağıtçıbaşı (1994), ana-babaya ve ulusa saygı ve bağlılık, geniş anlamıyla otoriteye saygı konularının toplumsal normlara bağlı olduğunu, dolayısıyla otoriterliğin içerik alanlarını oluşturduğunu belirtmiştir. Bu anlayış çerçevesinde konu ile ilgili olarak kültürler arası önemli farklılıkların ortaya çıkabileceği düşünülebilir.

Altemeyer (1996), ailenin yansıttığı değerlerin ve edinilen deneyimlerin kişilerin otoriterliğini etkilediğini söylemiştir. Oesterreich (1993), otoriterliğin değişen durumsal koşullara bağlı olduğunu öne sürmektedir.

Ray (1976), Adorno ve arkadaşlarının otoriter tutumlarla otoriterlik davranışının birlikte ortaya çıkabileceğine ilişkin varsayımlarını kabul etmek yerine otoriter bireylerin her zaman otoriter tutum sergilemeyeceklerini öngörmüştür. Otoriterlik, birinin kendi isteklerini diğerlerine dayatma eğilimi ve isteği şeklinde tanımlanmıştır (Kaygusuz, 1995).

Faşist ya da komünist toplum düzenlerinde insanlar benzer kişilik yapıları oluştururlar. Bu tarz toplum düzenlerinde yaşayan insanların otoriteye daha bağlı oldukları varsayılır. Ayrıca kendilerinden farklı olanlara karşı daha fazla düşmanca tutum sergilemeleri beklenir. Demokratik toplumlarda ise, insanlar kendi ayakları üstünde durabilen, bilinçli ve sorunlarla baş etmede daha fazla demokratik yöntemleri kullanırlar. Bu durumun gerçekten böyle olup olmadığını değerlendirmek adına Doğu ve Batı Berlinli öğrencilerle bir çalışma yapılmıştır (Heywood, 2007).

Oesterreich (1993), otoriteryan kişilik çalışmasının bilimsel bir temele dayanmadığını ve tamamıyla dışarıdan bir bakış açısı olduğunu söylemektedir. Kişilikten bağımsız, duruma özgü otoriter baskı altında tutma pek dikkate alınmamıştır. Otoriter davranış ve otoriter kişilik arasında her zaman tutarlı bir bağ bulunamamıştır. Başka bir deyişle, otoriter davranış her zaman otoriter bir kişilik yapısı altında değil, duruma bağlı olarak da oluşabilmektedir (Kaygusuz, 1995).

Sosyal bilimlerde “otoriter” kavramının tanımlanmasında bir görüş birliği yoktur. Genel olarak, korku ve güvensizlik ortamlarında insanların onlara koruma ve güvenlik getirdiğini düşündükleri durumlara yönelmesidir. Bunlar daha güçlü kişi ya da kurumlardır (Göregenli, 2012). Bu tür arayışlar otoriter reaksiyon olarak adlandırılmış ve evrensel olduğu iddia edilmiştir. Bu güvenlik sağlayıcı kişi ya da kurumlar, toplumsallaşma sürecinde öncelikle çocuğun ana-babası ve çocuğun bakımı ile ilgili diğer kişilerdir. Daha ileriki yaşlarda çeşitli toplumsal gruplar koruma işlevini üstlenmekte ve böylece otorite olmaktadır. Yetişkinler için de koruma arayışı bütünüyle mantıksız değildir. Eğer kişi tek başına üstesinden gelemiyorsa bu tür yollar arayabilmektedir. Örneğin, toplama kamplarında bazı tutuklu grupların Nazi ideolojisi ile bütünleşerek azınlık olmaktan kurtulmaya ve böylece korunma gereksinimlerini karşılamaya çalıştıkları görülmüştür (Oesterreich, 1993).

Altemeyer (1988), Adorno ve arkadaşlarını psikoanalitik kuramı kullanma biçimlerinden dolayı eleştirmiştir. Çalışmalarında, biçimlenmeye başlayan faşist kişiliği yeni bir modele uyarlamaya çalışmıştır. Otoriter kişiliği, otoriter saldırganlık, otoriter boyun eğicilik ve geleneksellik değişkenlerinin bir kombinasyonu olarak ele almıştır. Bu doğrultuda geliştirdiği Sağ Kanat Otoriterlik Ölçeğinin, otoriter olan ve olmayan kişileri kategorize etmede Adorno ve arkadaşlarının geliştirdiği Faşizm ölçeğinden daha iyi sonuç verdiği ileri sürülmüştür (Altemeyer, 1988).

Altemeyer'in otoriterliği ölçmek için geliştirdiği ölçekten yüksek puan alanlar hakkında daha fazla yorum yapılmış ve bu kişiler otoriter sağ kanatta değerlendirilmiştir. Bu kişiler otoriteye karşı boyun eğici, otoriter saldırganlığı fazla ve demokrasiyi tehdit edici tavırlar takınabilecek, aşırı geleneksel kişiler olarak tanımlanmıştır (Paker, 2012).

Kısacası, otoriterlik, hoşgörüsüzlük, saldırganlık ve bilişsel katılık eğilimleri ile belirginlik kazanmaktadır. Altemeyer ise kavramsallaştırdığı sağ kanat otoriterliğini, birbiriyle ilişkili olan geleneksellik, otoriteye boyun eğme ve saldırganlık tutumlarından oluşan bir yapı olarak ele almıştır. Altemeyer (1981), sağ kanat otoriterliğinin ahlaksal akıl yürütme karışıklığı, cezalandırıcılık (özellikle azınlık ve sapkın gruplara karşı), önyargı, kalıpyargılar, resmi makamların yasal olmayan davranışlarının kabulü, dış grupları reddetme ve saldırganlıkla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Altemeyer (1981), Kanada örneğinde ahlak temelli kuralları onaylama ile sağ kanat otoriterliği arasında olumlu ilişki bulmuştur. Ray (1985), sağ kanat otoriterliği ile muhafazakarlık arasında yüksek düzeyde ilişki olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca toplumsal ya da bireysel tehdit algısı otoriter inanç ve davranışların ortaya çıkmasında etkilidir. Ekonomik ve sosyal tehdit koşulları insanların güçsüzlük duygularını arttırmakta ve bu durum da kişileri, özgürlükten kaçıp otoriteye boyun eğmeye yöneltmektedir. Tehdit altında özellikle otoriter saldırganlıkta artış olmaktadır. Korku ve otoriteye boyun eğme arasında da olumlu ilişki vardır. (Eigenberger, 1998).

Duckitt ve Bizumic (2013), son on yıldır araştırmacıların sağ kanat yetkecilik ölçeğini de tek boyutlu olması nedeniyle eleştirdiklerini belirtmektedir. Feldman (2003)'a göre yetkeci eğilim, sosyal uyum (social conformity) ve kişisel özerklik (personal autonomy) olmak üzere iki kavram arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır. Feldman'ın yaklaşımı

sosyal uyuma karşı özerklik ile yetkeciliğin üç boyutundan (yetkeci saldırganlık, yetkeci boyun eğme, geleneksellik) farklılaşmaktadır. Funke (2005) da sağ kanat yetkeciliği oluşturan üç boyutun, tek boyutlu bir ölçekle değerlendirilmesini eleştirmektedir. Duckitt ve Bizumic (2013) yetkeciliği; sosyal kuralların ihlalinde hoşgörü yerine katı ve cezalandırıcı bir sosyal kontrol aracı olarak tanımlanan yetkecilik (authoritarianism), otorite ve kurumların eleştirisine karşı boyun eğcilik olarak tanımlanan tutuculuk (conservatism) ve modern, liberal normlara karşı dini sosyal normlar ve gelenekler ile tanımlanan gelenekçilik (traditionalism) olmak üzere üç farklı boyutta ele almaktadır.

Yetkeciliğin pek çok değişkenle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan bir araştırmada sağ kanat yetkecilik puanları ile varsayımsal (hypothetical) bir hikâyede mahkûmlara ceza verme ya da diğer bir katılımcıya şok verme arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Yetkecilik ile cinsel saldırganlık arasında da ilişki vardır (Begany ve Milburn, 2002). Walker ve arkadaşlarının araştırmasına göre geçmişte cinsel saldırganlıkta bulunmuş ve gelecekte de bulunma olasılığı olan erkeklerin, yalnızca geçmişte saldırganlıkta bulunmuş olan ya da yalnızca gelecekte saldırganlıkta bulunma olasılığı olan erkeklerden daha yetkeci olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gormley ve Lopez (2010)'in araştırmasında ise erkeklerin sağ kanat yetkecilik, etnosentrizm ve eşcinsellikle ilgili korku düzeylerinin kadınlarınkinden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Weller ve Nadler'in 1975'te gerçekleştirdikleri ve yetkeci kişiliğin öğrencilerin kariyer seçimlerinde etkili olduğunu belirttikleri araştırmalarını tekrarlayan Rubinstein (1997)'in araştırmasında, sosyal bilimlerde okuyan öğrencilerin, beşeri, sağlık ve teknik bilimlerde okuyan öğrencilerden daha az yetkeci oldukları gözlenmiştir. Peterson ve Zurbriggen (2010)'ın araştırmasına göre yetkecilik, erkeklerde kariyer amaçları ile ilişkiliyken, kadınlarda üniversite eğitimi ile negatif yönde ilişkilidir. Aynı araştırmaya göre yetkeci kadınlar, daha erkeksi kişilerle, yetkeci erkekler de daha kadınsı kişilerle evlenmek arzusundadır.

Lippa ve Arad (1999)'a göre, dışa dönüklük ile yetkecilik arasında pozitif yönde ilişki bulunmaktayken, yetkecilik ile açıklık arasındaki ilişki negatif yöndedir. Bu araştırmacılar çalışmalarında aynı zamanda katılımcıların yetkecilik düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını da gözlemişlerdir. Solt (2012)'a göre, bireylerin gelir düzeyleri ve deneyimleri onların otoriteye itaat etme ve hiyerarşik ilişkileri olağan

karşılama düzeyleri üzerinde etkili olmaktadır. Onun araştırmasına göre, ülkede ekonomik eşitsizliğin yaygınlaşması yetkeciliği güçlü bir şekilde yordamaktadır.

Yetkeciliği Doğu ve Batı Avrupa’da inceleyen Thorisdottir, Jost, Livatan ve ShROUT (2007), gelenekselliğin her iki bölgede de yetkeciliği yordadığını, eşitsizliğin onaylanmasının ise sadece Batı Avrupa’da yetkeciliğin yordayıcısı olduğunu bulgulamışlardır. Aynı çalışmada, yeniliğe açıklığın, Batı Avrupa’da sol kanat yetkecilik ile; Doğu Avrupa’da ise sağ kanat yetkecilik ile ilişkili olduğunu saptamışlardır. Güvenlik ihtiyacının Batı Avrupa’da sağ siyasal yönelim; Doğu Avrupa’da ise sol siyasal yönelimle ilişkili olduğu da söz konusu çalışmanın bulguları arasındadır.

Ji ve İbrahim (2007)’e göre, İslami dinseliliğin yetkeci tutumların oluşmasında önemli etkisi vardır. Araştırmalarında yetkeci tutumların iç güdümlü dindarlık ile pozitif yönde, sorgulayıcı dindarlık ile negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Danso, Hunsberger ve Pratt (1997) ise, yetkecilik ve dindarlık yönelimlerini ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları açısından incelemişlerdir. Söz konusu araştırmaya göre, ebeveynlerin yetkeci olmaları, onların çocuklarını yetiştirme biçimleri üzerinde dini yönelimlerinden daha fazla etkili olmaktadır. Canetti-Nisim ve Beit-Hallahmi (2007)’e göre, yetkeci bireyler dindar olsalar da olmasalar da demokratik olmayan tutumları desteklemekte iken, dindar bireyler yetkeci olmadıklarında bu tutumları desteklememektedirler. Ayrıca aynı çalışmada astroloji, reenkarnasyon gibi inanışlar ile yetkeci eğilimler arasında negatif yönde bir ilişki olduğu anlaşılmıştır.

Laythe, Finkel ve Kirkpatrick (2001), yetkeciliğin önyargının güçlü bir yordayıcısı olduğunu belirtmektedir. Ancak araştırmada, yetkeciliği istatistiksel olarak kontrol ettiklerinde önyargı ile dini yönelimlerin ilişkisi öne çıkmaktadır. Bu sonuca göre kökten dincilik ile ırksal önyargı arasında negatif, eşcinsellere yönelik önyargı arasında pozitif yönde ilişki vardır. Önyargının nedenlerini araştıran McFarland (2010) da, yetkeciliğin önyargıyı önemli ölçüde yordadığını, önyargının diğer önemli yordayıcılarının ise sosyal baskınlık yönelimi ve empati olduğunu vurgulamaktadır.

Politik davranış ile yetkecilik arasındaki ilişkiyi inceleyen Janowitz ve Marvick (1953), politik davranışın, yetkeci kişiliğin yetkeci boyun eğme boyutunun yanı sıra, güç ve sertlik boyutları ile ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmaya göre yetkeci kişilik

özellikleri, bireylerin politik tutumlarını ve aday tercihlerini etkilemektedir. Politik davranışı ele alan başka bir araştırma (Farris, 1956), yetkeci bireylerin diğer kişilere göre politik sisteme daha fazla güven duymalarına ve politikada daha etkin olmalarına karşın, düşük düzeyde politik bilgiye sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Lavine ve arkadaşları (1999) yetkeciliği, oy verme konusunda ödül ilişkili ve tehdit ilişkili mesajlar bağlamında inceledikleri araştırmalarında, dünyayı tehlikeli bir yer olarak gören yetkeci bireylerin verilen mesajlarda olumsuz sonuçlara odaklandıkları için tehdit mesajlarını daha fazla algıladıklarını belirtmektedirler. Ayrıca ülkedeki tehdit (enflasyon, işsizlik, cinayet oranları gibi) düzeyi ile ülkenin sağ kanat yetkecilik düzeyi arasında pozitif yönde ilişki bulunmaktadır (Onraet, Hiel ve Cornelis, 2013). Feldman ve Stenner (1997) de algılanan tehdit ve yetkecilik arasında benzer yönde bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Nudelman (1972)'a göre yetkecilik düzeyi düşük olan bireyler, istatistiksel olarak anlamlı olmasa da, demokrat adayları tercih etme eğilimi sergilemekteyken orta-yüksek (medium-high) ve orta-düşük (medium-low) düzeyde yetkeci olan bireyler Cumhuriyetçi adayları tercih etme eğilimindedirler. Yetkecilik ile politik tutum ilişkisinin ele alındığı bir diğer araştırmada (Cizmar, Layman, McTague, Markowitz ve Spivey, 2013), oy verme ve parti taraftarlığında yetkeci kişilik özelliklerinin etkisinin giderek arttığı vurgulanmaktadır. Araştırmada verilen örneğe göre 1972 Amerika Başkanlık Seçimlerinde, yetkeci kişilik özellikleri, R. Nixon'a oy vermeyi etkilemiştir. 2000'li yıllarda ise yetkeci kişiliğin politik tutuma olan etkisinin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde arttığı belirlenmiştir.

Hasta (2002) tarafından Türkiye'de yapılan çalışmada, sağ görüşlü öğrencilerin yetkecilik düzeylerinin, ılımlı ve sol görüşlü öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Ayrıca sağ görüşlü öğrencilerin, boyun eğicilik ve belirsizliğe karşı hoşgörüsüzlük düzeyleri de ılımlı ve sol görüşlü öğrencilerinkinden daha yüksektir. Aynı öğrencilerin karmaşık (complex) düşünme düzeylerinin ise diğer iki grubunkinden daha düşük olduğu görülmektedir.

Muhafazakârların radikal ve ılımlılardan daha şüpheli ve hoşgörüsüz oldukları düşünülürken, solun da otoriter olabileceği görüşü üzerinde çok fazla durulmamıştır. Adorno ve arkadaşlarının, otoriterlik özelliklerinin faşist inançlarla ilişkili olduğunu

göstermelerinin ardından Eysenck (1981) ve Rokeach (2008), benzer özelliklerin komünist inançlarda da olabileceğini söylemişlerdir.

İdeolojik olarak her iki uçta (aşırı sağ ve aşırı sol) yer alan insanların bilişsel stilleri birbirine oldukça benzerdir. Bu kişiler sağ ya da solun mutlakiyetçi öğretilerine direnmektedirler. Diğer görüşü benimseyenlere karşı düşmanca ve sert tavırlar sergilerler. Her iki görüş de siyasal düşüncenin biçimi ve siyasal bağlanma teknikleri konusunda ortak üslupları paylaşmaktadırlar (Ji ve İbrahim, 2007). Amaçlarını gerçekleştirmek için kullandıkları yöntemler ve otoriter tavırları bakımından benzerdirler. Bununla birlikte, düşmanlarını ve müttefiklerini seçme ve belirli kurumları dost ya da düşman olarak algılama konusunda farklılıklar göstermektedirler. Dış politika, sosyal yardım, ekonomik eşitlik, kadın hakları, cinsel özgürlük, vatanseverlik, din, iş ve özel girişimcilik gibi konularda ise belirgin olarak ayrılmaktadırlar (Stone, 1980).

1.6 Sistemin Meşrulaştırılması

Sistemin meşrulaştırılması kuramının başlıca odağı mevcut sistemi sürdürmek için kalıpyargıların ve diğer destekleyici ideolojilerin kullanılmasıdır. Bu kurama göre sadece avantajlı gruplar değil, dezavantajlı ya da haksızlığa uğrayan, mağdur durumdaki grupların üyeleri de, kendi benlik saygıları bile söz konusu olsa sistemin meşrulaştırılmasını desteklemektedirler. Böylece kendilerine bir uyum mekanizması geliştirirler ve mevcut sistemin olduğu gibi devam etmesine bir anlamda katkıda bulunurlar. Bu sayede bir bakıma adaletsiz bir dünyada yaşamaya uyum sağlamaları kolaylaşmaktadır (Ercan, 2009).

Genel olarak insanlar dezavantajlı grup üyelerinin içinde buldukları olumsuz şartlardan bireylerin kendilerini sorumlu tutmaktadırlar. Eğer birey olumsuz hayat şartlarına sahipse ya da genelle kıyaslandığında daha düşük yaşam standartlarına sahipse bu durumun kendi uygun olmayan davranışlarından ya da bazı olumsuz yaşantılardan kaynaklandığı düşünülür. Dezavantajlı grupların bu şekilde algılanması sadece avantajlı grupların bakış açısı da değildir. Benzer şekilde dezavantajlı gruplar içinde buldukları bu durumu kendi varoluş veya davranış biçimlerinin neticesi olduğunu, bir anlamda bütün bu olanları hak ettiklerini belirtmişlerdir (Jost ve Hunyady, 2005).

Sistemin meşrulaştırılması kuramı hem Marksist ve feminist çalışmaların kuramsal yönünden hem de sosyal kimlik yaklaşımının düşük statülü gruplarla ilgili kavramsallaştırmasından etkilenmiştir. Toplumdaki statü farklılıklarının, sistemin genel durumunun avantajlı ve dezavantajlı gruplar tarafından nasıl devam ettirildiği, sürdürüldüğü sorusunun cevabı bulunmaya çalışılmaktadır (Henry ve Saul, 2006).

Sistemin meşrulaştırılması kuramının temelleri Jost ve Banaji (1994) tarafından atılmıştır. Buradaki “sistem” kavramı oldukça geniş ölçekli kullanılmıştır. Sistem kavramının içine aile, kurumlar, organizasyonlar, sosyal gruplar, hükümetler ve doğadaki sosyal düzenlemeler girmektedir. Sistemin meşrulaştırılmasını ise bahsedilen alanlardaki kuralların sadece var olduğundan dolayı kabul görmesi ve devam ettirilmesi olarak tanımlamışlardır (Jost ve Banaji, 1994). Sistemin meşrulaştırılması bu anlamda bir psikolojik süreç olarak değerlendirilmektedir. Mevcut sistemdeki kurallar bireylerin bu kurallara uyması ile pekişmekte ve sistem aynı şekilde işlemeye devam etmektedir (Doğulu, 2012).

Bu kuramı araştıranların asıl cevaplamak istediği soru insanların kimi durumlarda çıkarlarına ve hatta öz saygılarına ters düşmesine rağmen neden sistemin meşrulaştırılmasına ve sistemdeki kuralların aynı şekilde devam etmesine katkıda bulduklarıdır. Bireyler kendi dezavantajlı durumlarını devam ettirmesine rağmen hangi koşullar altında sisteme angaje olmaktadır sorusu bu alanda araştırılan, araştırmacıların dikkatini çeken konulardan biridir (Doğulu, 2012).

Bu araştırma sorularıyla bağlantılı olarak, kuramın araştırmacıları “sistemin meşrulaştırılması güdüsü” kavramını ortaya atmışlardır (Jost ve Banaji, 1994). Buna göre insanlar sistemle bir şekilde baş edebilmek, uyum sağlayabilmek adına sistemi iyi, adil, arzulanır ve hatta kaçınılmaz olarak görmektedirler. Bu nedenle dezavantajlı gruplar da dahil olmak üzere sistem dahilindeki düşük ve yüksek statülü gruplar sistemin meşrulaştırılmasına katkıda bulunmaktadır. İnsanlar genel olarak hak ettikleri şekilde yaşadıklarına inanmakta ve içinde buldukları dezavantajlı durumları kendi davranışlarının sonuçları olarak görmektedirler. Aslında toplumdaki avantajlı gruplar eşitsizlikleri meşrulaştırıcı düşünceler yaymakta ve dezavantajlı gruplar da kendi çıkarlarından çok avantajlı grupların çıkarları yönünde davranmaktadırlar. Jost ve Banaji

(1994), ayrıca Jost (1995) bu durumu sahte bilincin sosyal ve politik psikolojideki yansımaları olarak sunmuşlardır.

Bu kurama göre, insanlar içlerinde buldukları sistemin avantajlı ya da dezavantajlı konumdaki gruplarına dahil olmaları ayırt edilmeksizin sistemi meşrulaştırmaya ve rasyonelleştirmeye güdülenmişlerdir. Var olan sosyal, ekonomik ve politik düzenlemeler bu şekilde meşru olarak algılanmaktadır. Buna ek olarak, birtakım durumsal ve bireysel etkenler sistemi meşrulaştırma düzeyinde etkilidir (Jost ve Hunyady, 2005).

Sistem niçin bu şekilde meşrulaştırılmaktadır sorusuna verilen cevaplardan biri belirsizlik ve tehditle baş etmeyi sağlayan ihtiyaçları karşılamasıdır (Jost, Glaser, Kruglanski ve Sulloway, 2003). Bununla bağlantılı olarak, durumsal ya da bireysel olarak belirsizlik ve tehditle baş etme ihtiyacı daha fazla olanlar sistemi daha fazla meşrulaştıracaklardır (Jost ve Hunyady, 2005). Buna göre, dezavantajlı grupların avantajlı gruplara göre daha fazla sistemi meşrulaştırmaya angaje oldukları söylenebilir. Dezavantajlı gruplar, avantajlı gruplarla karşılaştırıldığında daha fazla belirsizlik ve tehdit durumları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. İnsanları belirsizliklere karşı dünyayı daha öngörülebilir, tahmin edilebilir ve kontrol edilebilir bir yer olarak algılama ihtiyaçları dolayısıyla var olan sistem en doğrusu, en iyisi olarak kabul edilmek sureti ile sistemin meşrulaştırılmasına katkıda bulunulur. Çeşitli epistemik, varoluşsal ve ideolojik güdülerin sistemi meşrulaştırıcı işlevlerinin kapsamlı bir analizi yapıldığında, insanların bütün bu bilişsel, güdüsel ve yapısal faktörlerin bir etkileşimi vasıtasıyla sistemi meşru olarak algıladıkları ve kabul ettikleri belirlenmiştir (Jost, Glaser, Kruglanski ve Sulloway, 2003).

Belirsizlik, istikrarsızlık ve kaygının üstesinden gelmek adına düşük statülü grup üyeleri; ayrıcalıklı konum ve çıkarlarını korumak adına ise yüksek statülü grup üyeleri sistemi meşrulaştırma yoluna gitmektedirler (Ercan, 2009). Yapılan bu meşrulaştırma çeşitli süreçler ve tiplere ayrılabilir. Bunlardan bazıları eşitsizliklerin içselleştirilmesi, kurbanın suçlanması veya bazı durumlarda da yüceltilmesi, sosyal grupların sistemin meşrulaştırılmasına yol açacak biçimde stereotiplemesi, ekşi üzümler ve tatlı limonlar rasyonalizasyonu, mevcut düzenin ve otoritelerin doğrudan desteklenmesidir. Bunların bir kısmı bilinçli, bir kısmı da bilinçli olmadan yapılabilmektedir (Jost ve Young, 2005).

1.6.1 Statükonun Rasyonelleştirilmesi

İnsanlar çevrelerindeki sosyal belirsizliklerle baş edebilmelerinin bir yolu olarak, kendi tercihlerini, meydana gelmesini bekledikleri şeye uyarlayarak “ekşi üzümler”in ve “tatlı limonlar”ın rasyonelizasyonuna uyum sağlamaktadırlar (Kay, Jimenez ve Jost, 2002). İnsanlar bu tür zihinsel uyarlamalarla bir şekilde çevrelerindeki zihinsel belirsizliklerle baş edebilmektedirler. Ekşi üzümler, önceleri istenen bir sonucun gerçekleşme olasılığının azalmasıyla bağlantılı olarak çekiciliğini ve istenirliğini yitirmesi; tatlı limonlar, önceleri istenmeyen bir sonucun gerçekleşme olasılığı arttıkça istenirlik ve çekicilik düzeyinin artması şeklinde ele alınmaktadır. İstenen bir sonuç elde edilmekten uzaklaştıkça, insanlar bu durumla baş edebilmek adına bu sonucun istenirlik düzeyini kendileri için azaltma yoluna gidebilirler. Örneğin, çok istenen bir şey olmadığında “hayırlısı böyleymiş”, “bunda da vardır bir hayır” veya “zaten eğer olsaydı pek de iyi olmayacaktı” vb. gibi söylemlerle kişi önceleri çok istediği bir sonucu, elde edemeyeceğini anladığı zaman o durumu değerini zihninde düşürmektedir (Rokeach, 2008).

İstenmeyen sonuçlarla karşı karşıya kalındığı takdirde de tatlı limonlar rasyonelizasyonu devreye girmekte ve kişiler önceleri istemedikleri bu sonucun o durumda elde edebilecekleri belki de en iyi şey olduğunu düşünmeye başlamaktadırlar (Ercan, 2009).

1.6.2 Kurbanın Değersizleştirilmesine Karşı Kurbanın Yüceltilmesi veya Tamamlayıcı Kalıpyargılar

Kalıpyargılar sistemin meşrulaştırmasının önemli parçalarından biridir. Örneğin kurbanı değersizleştiren veya suçlayan yüklemeler genel olarak kurbanın başına gelen olumsuz durum ve kurbanın davranışı veya kişiliği arasında doğrudan bağlantı kurarak kurbanı başına gelen durumdan sorumlu tutabilmektedir. Böylece insanlar, dünyayı adil ve hak ettiklerini bulacaklarını bir yer olarak algılamakta sorun yaşamamaktadırlar. Birey, istedik ve olması gerektiği gibi davrandığı müddetçe başına olumsuz bir olay gelmeyeceğini varsaymaktadır. Aslında bir anlamda davranışlarını kontrol ederek başına gelecekleri de kontrol edebileceğine inanmaktadır (Kay, Jost ve Young, 2005).

Olumsuz olaylarda kurulan bu ilişki aynı şekilde olumlu olaylar karşısında da yapılmaktadır. İnsanlar gözlemedikleri olay ve davranış arasında uyumluluk aramaktadırlar. Buna göre insanlar toplum içindeki yerlerini de bir şekilde hak etmişlerdir düşüncesi açığa çıkmaktadır. Yoksullar, zenginlerle kıyaslandığında görece daha düşük zekâlı veya tembel olarak algılanmaktadır. Düşüncenin bu biçimi de sistemin meşrulaştırılmasında doğrudan etkilidir (Ercan, 2009).

Kurbanı değersizleştiren ve suçlayan yüklemelerin yanı sıra kurbanı yücelten yüklemeler de sistemin meşrulaştırılmasına katkıda bulunmaktadır. Sistemin meşrulaştırılmasının bir başka biçimi de dezavantajlı grup üyelerine olumlu, avantajlı grup üyelerine ise olumsuz bazı özelliklerin yüklenmesidir. Bunlar tamamlayıcı Kalıpyargılar olarak adlandırılmaktadır (Kay, Jost ve Young, 2005). Dezavantajlı gruplar konumlarıyla ilişkisiz boyutlarda olumlu değerlendirilmekte, avantajlı gruplar ise konumlarıyla ilgili boyutlarda yüceltilirken konumlarıyla ilişkisiz boyutlarda değersizleştirilmektedir. Örneğin fakirler daha samimi olarak değerlendirilirken, zenginler fakirlere göre daha az samimi olarak değerlendirilmektedirler (Ercan, 2009).

Yapılan araştırmalara göre tamamlayıcı kalıpyargılar sistemin meşrulaştırılmasına daha fazla hizmet etmektedir. Bu durumun nedeni toplumda iyi ve istenir özelliklerin tek bir grubun tekelinde olmadığı algısını oluşturmasıdır. İyi özellikler toplum içinde tamamen avantajlı grupların tekelinde değildir. Bazı olumlu özelliklere dezavantajlı gruplar da sahiptir. Bu durum avantaj ve dezavantajların toplum içindeki sosyal gruplar tarafından adil biçimde paylaşıldığını düşündürmektedir (Türkkahraman, 2000).

1.6.3 Ego, Grup ve Sistemin Meşrulaştırılması Arasındaki İlişkiler

Sistemi meşrulaştırma kuramının üzerinde durduğu konulardan biri de avantajlı ve dezavantajlı gruplarda ego, grup ve sistemin meşrulaştırılması güdüleri arasındaki ilişkilidir. Avantajlı gruplar için bu durum değerlendirildiğinde bu üçü birbiri ile uyum içindedir. Fakat dezavantajlı gruplar için aynısını söylemek mümkün değildir. Bu üçü arasındaki ilişki dezavantajlı gruplarda çelişki içindedir. Avantajlı grup üyelerinin var olan sistemi desteklemeleri kendi lehlerine olmaktadır, dezavantajlı grup üyelerinin sistemi olduğu şekliyle meşrulaştırmaları aleyhlerine olmaktadır. Avantajlı grupların sistemi destekleyen tutumları kendi çıkarlarını korumaktayken, dezavantajlı grupların

sistemi meşrulaştırmaları çıkarlarına hizmet etmemektedir. Bu durum sonucunda avantajlı gruplarda iç grup yanlılığı artarken, dezavantajlı gruplarda dış grup yanlılığı artmaktadır. Avantajlı gruplardaki iç grup yanlılığı benlikle ilgili olumlu değerlendirmeleri desteklemektedir (Jost, Burgess ve Mosso, 2001).

Yüksek statülü grupların üyelerinde ego, grup ve sistemin meşrulaştırılması güduları tutarlılık gösterirken, düşük statülü grup üyelerinde ise çatışma içindedir. Sistemi meşrulaştırma kuramı dezavantajlı grupların sistemin olduğu gibi kalmasına nasıl katkı sağladıklarını açıklama konusunda önemli açıklamalar getirmiştir. Dezavantajlı grup üyeleri kendi gruplarına karşı çatışmalı tutumlar beslerlerken, avantajlı grup üyelerinin kendi gruplarına karşı daha olumlu duygular besledikleri görülmektedir. Buna göre, sistemin meşrulaştırılması arttıkça avantajlı gruba dahil olanlar arasında iç grup yanlılığı, dezavantajlı gruplar arasında ise dış grup yanlılığının arttığını söylemek mümkündür (Türkkahraman, 2000).

Jost ve Thompson (2000), ekonomik eşitliğe karşı olma duygusunu Afrikalı Amerikalılar ve Avrupalı Amerikalılar açısından değerlendirmişlerdir. Bu araştırmada, ekonomik eşitliğe karşı olma Afrikalı-Amerikalılarda benlik saygısının ve iç grup yanlılığının azalmasıyla, nörotisizm ve depresyonun artmasıyla ilişkili bulunmuştur. Aynı durum Avrupalı-Amerikalılar açısından değerlendirildiğinde bulgular tam tersi yöndedir. Yani ekonomik eşitliğe karşı olma Avrupalı Amerikalılarda benlik saygısı ve iç grup yanlılığını arttırmaktayken, nörotisizm ve depresyonu azaltmaktadır.

Bu araştırma sonuçları bize göstermektedir ki, avantajlı grup üyelerinde ego, grup ve sistemi meşrulaştırma güdülerinde bir tutarlılık bulunmaktayken, dezavantajlı grup üyelerinde bu güdüler arasında bir tutarlılık bulunmamaktadır.

1.6.4 Başa Çıkma, İyi Olma ve Sistemin Meşrulaştırılması

Var olan sistemi meşrulaştırma bir anlamda bireylerin çıkarına olmaktadır. Bu sayede içlerinde buldukları durumdan daha az rahatsız olmakta, adaletsizlik, suçluluk duygularıyla ve stresle daha iyi baş edebilmektedirler. Bu sayede ayrıca var olan sistem istikrarlı, adil, anlaşılabilir, öngörülebilir olarak değerlendirilmektedir (Türkkahraman, 2000).

Wakslak, Jost, Tyler ve Chen (2007), sistemin meşrulaştırmasının duygusal sıkıntının azaltılmasındaki rolünü incelemişler ve artan sistemi meşrulaştırma ile duygusal sıkıntıların azaldığını belirlemişlerdir. Lipkus ve Siegler (1993), adil dünya inancının dezavantajlı grup üyelerinin adaletsizlik duygularını azalttığını söylemektedirler. Bireysel hareketliliğe inanmak da benzer biçimde düşük statülü grup üyelerinin kişisel ayrımcılık bildirmelerini azaltmaktadır.

Major ve O'Brien (2005) yaptıkları çalışmada, dezavantajlı grup üyeleri arasında (Latinler ve Siyahlar) iç grup özdeşimi yüksek olan katılımcılarda, sistemi meşrulaştırıcı inançları onaylama ve iyi olma eğilimleri arasında olumsuz bir ilişki saptamışlardır. İç grup özdeşimi düşük olan katılımcılarda ise olumlu ilişki görülmüştür. Yüksek statülü grup üyeleri (Beyazlar) için aynı değerlendirme yapıldığında ilişki tam ters yöndedir. Grup özdeşimi yüksek olan katılımcılarda meşrulaştırıcı inançları onaylama ve iyi olma arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür.

Bu araştırmaların da bize gösterdiği biçimde, dezavantajlı grup üyelerinin sistemi meşrulaştırması aslında yaşadıkları yoksunluk ve adaletsizlik duygularıyla baş etmelerini kolaylaştırmaktadır. Aksi halde bu grupların dünyayı öngörülebilir, istikrarlı ve bir şekilde adaletli algılamaları mümkün olmayacaktır. Dezavantajlı gruplar içlerinde yaşadıkları sistemi meşrulaştırarak, mutsuz olmadıklarına, yaşadıkları koşulları hak ettiklerine, sistemin işleyişinin adil, meşru, doğal ve kaçınılmaz olduğuna kendilerini inandırmakta ve bu sayede yaşadıkları yoksunluk ve stres duygusuyla daha iyi baş edebilmektedirler (Ercan, 2009).

Özetle sistemi meşrulaştırma kuramı, dezavantajlı grup üyelerinin kendi çıkarlarına olmamasına rağmen neden var olan sistemi desteklediklerine dair bir açıklama getirmeye çalışmış ve “sistemin meşrulaştırılması güdüsü”nün varlığını ileri sürmüştür. Bu güdü açık ve örtülü bir biçimde bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarda ortaya çıkabilmektedir.

Jost ve Hunyady (2005), sistemin meşrulaştırılmasının bireysel, grup ve sosyal sistemler bağlamında birtakım sonuçlarının olduğunu söylemişlerdir. Bireysel olarak değerlendirildiğinde sistemi meşrulaştırma hem dezavantajlı gruplarda hem de avantajlı gruplarda bireylerin kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlamaktadır. Grup düzeyinde

değerlendirildiğinde, durum dezavantajlı ve avantajlı gruplar açısından farklılaşmaktadır. Buna göre dezavantajlı gruplarda sistemi meşrulaştırma güdüsü, ego ve grup arasında çatışmalar belirlemektedir. Avantajlı gruplarda ise böyle bir çatışma görülmemektedir. İç grup-dış grup yanlılığı açısından değerlendirildiğinde de durum avantajlı ve dezavantajlı gruplar bakımından farklılaşmaktadır. Buna göre sistemi meşrulaştırma güdüsü dezavantajlı gruplarda dış grup yanlılığını artırırken, avantajlı gruplarda iç grup yanlılığını arttırmaktadır. Sistemi meşrulaştırma güdüsünün sonuçları sosyal sistemler bağlamında değerlendirildiğinde, otoritelere güven, otoritelere karşı eleştirilerin kısıtlanması, ekonomik ve genel sistemin adil olduğuna inanma hem avantajlı hem de dezavantajlı grupların üyelerinde sistemin meşruiyet algılarını artırırken, sosyal değişime yönelik desteği azaltabilmektedir.

BÖLÜM 2 : YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı sosyal yardım alan bireylerde sistemi meşrulaştırma davranışının ahlaki temeller ve yetkecilik tarafından etkilenme düzeyinin ortaya koyulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda sistemi meşrulaştırma, ahlaki temeller (bireyselleştirici temeller ve bağlanım temelleri) ve sağ kanat yetkecilik (yüksek sağ kanat yetkecilik ve düşük sağ kanat yetkecilik) arasındaki ilişkiler belirlenecek; sağ kanat yetkeciliğinin ve ahlaki temellerin sistemi meşrulaştırmayı yordayıp yordamadığı incelenecek ve ele alınan değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, hanedeki kişi sayısı, yaşanan yer, sosyal yardım alma süresi) temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişken yüzdeleri bakımından farklılık olup olmadığı araştırılacaktır.

2.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni olarak İstanbul Bağcılar İlçesi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından 2016 yılı Ekim-Aralık döneminde yardım ulaştırılan kişilerin tümü belirlenmiştir. Kurumdan alınan bilgiye göre, 2016 yılı Ekim-Aralık döneminde yardım ulaştırılan toplam kişi sayısı 7230'dur. Araştırmada evrenin tümüne ulaşılmasının imkansızlığından dolayı örneklem alma yoluna başvurulmuştur. Örneklem seçiminde basit rastgele örnekleme tekniği kullanılarak, çalışmaya katılmayı kabul eden 102 araştırma örnekleme olarak belirlenmiştir. Örnekleme ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcı Grubunun Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler

	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	42	41,2
Erkek	60	58,8
Yaş		
18-25	15	14,7
26-35	39	38,2
36-45	30	29,4
46-55	9	8,8
56 ve üzeri	9	8,8
Eğitim		
Okur-yazar değilim	18	17,6
İlköğretim	39	38,2
Lise	24	23,5
Ön lisans	3	2,9
Lisans	12	11,8
Lisansüstü	6	5,9
Medeni durum		
Evli	75	73,5
Bekar	27	26,5
Evde yaşayan kişi sayısı		
3	24	23,5
4	24	23,5
5 ve üzeri	54	52,9
En uzun süre yaşanan yerleşim birimi		
Büyükşehir	33	32,4
Şehir	48	47,1
Kasaba	6	5,9
Belde	3	2,9
Köy	12	11,8
Sosyal yardım alma süresi		
1 yıl ve daha az	30	29,4
2 yıl	21	20,6
3 yıl	15	14,7
4 yıl	9	8,8
5 yıl ve üzeri	27	26,5

Katılımcıların cinsiyetlerine ait bilgiler incelendiğinde, %58,8'inin (60) erkek, %41,2'sinin (42) kadın olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların yaşlarına ait bilgiler incelendiğinde, %14,7'sinin (15) 18-25, %38,2'sinin (39) 26-36, %29,4'ünün (30) 36-45, %8,8'inin (9) 46-55, %8,8'inin (9) 55 ve üzeri yaş aralığında yer aldığı saptanmıştır.

Katılımcıların eğitim düzeylerine ait bilgiler incelendiğinde, %38,2'sinin (39) ilköğretim, %23,5'inin (25) lise, %2,9'unun (3) ön lisans, %11,8'inin (12) lisans, %5,9'unun (6) lisansüstü eğitimine sahip olduğu, geri kalan %17,6'sının (18) ise okur-yazar olmadığı saptanmıştır.

Katılımcıların medeni durumlarına ait bilgiler incelendiğinde, %73,5'inin (75) evli, %26,5'inin (27) bekar olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların evinde yaşayan kişi sayısına ait bilgiler incelendiğinde, %23,5'inin (24) evinde 3 kişi, %23,5'inin (24) evinde 4 kişi, %52,9'unun (54) evinde 5 ve üzeri sayıda kişinin yaşadığı saptanmıştır.

Katılımcıların en uzun süre yaşadığı yerleşim birimlerine ait bilgiler incelendiğinde, %32,4'ünün (33) en uzun süre büyükşehirde, %47,1'inin (48) en uzun süre şehirde, %5,9'unun (6) en uzun süre kasabada, %2,9'unun (3) en uzun süre beldede, %11,8'inin (12) en uzun süre köyde yaşadığı saptanmıştır.

Katılımcıların sosyal yardım alma sürelerine ait bilgiler incelendiğinde, %29,4'ünün (30) 1 yıl ve daha az süredir, %20,6'sının (21) 2 yıldır, %14,7'sinin (15) 3 yıldır, %8,8'inin (9) 4 yıldır, %26,5'inin (27) 5 yıl ve üzeri süredir sosyal yardım aldığı saptanmıştır.

2.3 Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında kişisel bilgi formu ve ölçekler kullanılmıştır. Ölçek bataryası dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu yer almaktadır. Form içerisinde katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, evde birlikte yaşanan kişi sayısı, en uzun süre yaşanan yerleşim birimi, toplam yardım alma süresi değişkenleri sorgulanmıştır. Formun diğer üç bölümüne ilişkin bilgiler alt başlıklar halinde sunulmuştur.

2.3.1 Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği

Ölçek Kay ve Jost (2003) tarafından, insanların mevcut sistemi ne kadar meşru algıladıklarını ölçme amacıyla geliştirilmiştir. Kay ve Jost (2003)'ün çalışmasında ölçek

için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .88 ve geçerlilik katsayısı .85'tir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması ise Yıldırım (2010) tarafından yapılmıştır. Yıldırım (2010), ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısını .67 ve geçerlilik katsayısını .79 olarak hesaplamıştır. Ölçek 8 maddeden oluşan ve tek faktörlü yapıya sahip ölçek 5 dereceli Likert türündedir (1- Kesinlikle katılmıyorum; 5- Kesinlikle katılıyorum). Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek sistemi meşrulaştırmayı göstermektedir. Ölçek için bu çalışmada hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .91'dir.

2.3.2 Sağ Kanat Yetkencilik Ölçeği

Ölçek Altemeyer (1996) tarafından yetkencilik düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı .89 ve geçerlilik katsayısı .91'dir (Altemeyer, 1996). Ölçeğin Türkçe uyarlaması Güldü (2011) tarafından yapılmıştır. Güldü (2011) çalışmasında güvenirlik katsayısını .85 ve geçerlilik katsayısını .83 olarak hesaplamıştır. 18 maddeden oluşan ölçeğin yüksek düzey sağ kanat yetkencilik-Y-SKY (yetkenci saldırganlık-boyun eğicilik) ve düşük düzey sağ kanat yetkencilik-D-SKY (geleneksellik-boyun eğicilik) olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin ilk 9 maddesi yüksek sağ kanat yetkencilik ölçerken, geri kalan 9 maddesi düşük sağ kanat yetkencilik ölçmektedir. Güldü (2011) Y-SKY alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısını .82, D-SKY alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısını .78 olarak hesaplamıştır. Ölçek 5 dereceli Likert (1- Kesinlikle katılmıyorum; 5- Kesinlikle katılıyorum) türünde olup, ölçekten alınan puanın artması ile yetkencilik de artmaktadır. Bu çalışmada Cronbach Alfa değerleri YSKY için .92 ve DSKY için .84 hesaplanmıştır

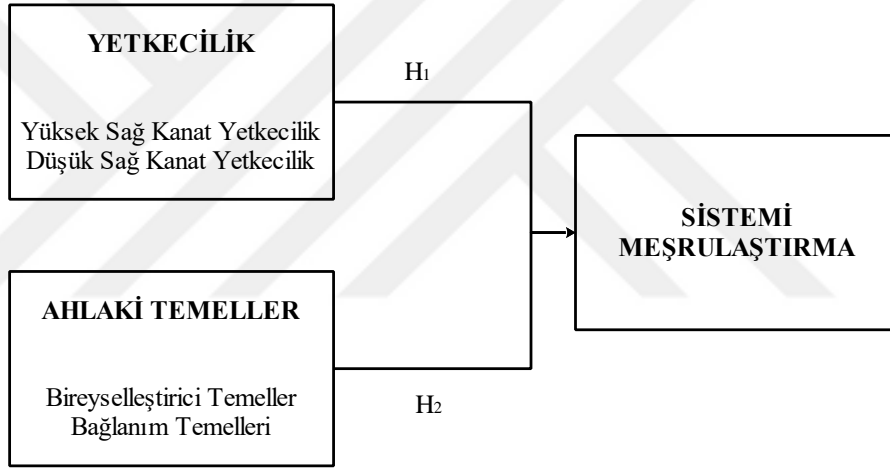
2.3.3 Ahlaki Temeller Ölçeği

Graham ve diğerleri (2011) tarafından ahlaki temeller düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı .78 ve iç tutarlılık katsayısı .82'dir (Graham ve diğ., 2011). Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Yılmaz, Harma, Cesur ve Bahçekapılı (2014) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkiye örnekleme için güvenirlik katsayısı .86 ve geçerlilik katsayısı .93'tür. Ölçek 16 maddeden ve 2 faktörden oluşan ölçeğin ilk 8 maddesi bireyselleştirici temeller faktörünü diğer 8 soru ise bağlanım temelleri faktörünü oluşturmaktadır. Ölçeğin bireyselleştirici temeller için Cronbach Alfa değeri .76, bağlanım temelleri için ise .89'dur (Yılmaz ve diğ., 2014). 5'li Likert tipi (1- Kesinlikle

katılmıyorum; 5- Kesinlikle katılıyorum) olarak tasarlanan ölçekte yüksek puan almak yüksek ahlaki temelleri göstermektedir. Bu çalışma için Cronbach Alfa değerleri ise bireyselleştirici temellerde .91 ve bağlanım temellerinde .85 olarak bulunmuştur.

2.4 Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Bu araştırmada mevcut durumu tespit etme amaçlandığından ilişkisel tarama modeline başvurulmuştur. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Tarama modelinin bir türü olan ilişkisel tarama modeli ise, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2014). Araştırmaya ilişkin model Şekil 1’de sunulmuştur

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Bu kapsamda araştırmanın alt problemleri şöyledir;

1. Sistemi meşrulaştırma, sağ kanat yetkecilliği ve ahlaki temeller arasında ilişki var mıdır?
2. Sağ kanat yetkecilliği (yüksek SKY ve düşük SKY) sistemi meşrulaştırma düzeyini yordamakta mıdır?
3. Ahlaki temeller (bireyselleştirici temeller ve bağlanım temelleri) sistemi meşrulaştırma düzeyini yordamakta mıdır?

4. Kadınlar ile erkekler arasında bağımlı değişkenler (Sağ kanat yetkeciliği, ahlaki temeller ve sistemi meşrulaştırma) bakımından farklılık var mıdır?
5. Yaş temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?
6. Eğitim düzeyi temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?
7. Evli olanlar ile bekar olanlar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?
8. Evde yaşayan kişi sayısı temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?
9. En uzun yaşanan yerleşim birimine göre oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?
10. Sosyal yarım alma süresi temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?

2.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, verilerin toplanması için kullanılan anket formu ve bu formun ulaştırıldığı 102 kişi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise ulaşılan literatürde yer alan bilgilerdir.

2.6 Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 23.00 kullanılmıştır. . Örnekleme oluşturan çalışanların kişisel özelliklerini belirlemek amacıyla frekans dağılımları incelenmiştir. Katılımcıların sistemi meşrulaştırma, yetkecilik ve ahlaki temeller düzeylerini belirlemek üzere betimsel istatistikler kullanılmıştır. Hipotezlerin sınanması sırasında öncelikli olarak değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya koyulabilmesi için korelasyon analizi yapılmış, ardından regresyona yer verilmiştir. Bağımsız ikili grupların karşılaştırılmasında t-test, üç ve daha fazla bağımsız grupların karşılaştırılmasında ise

ANOVA ve Post-Hoc testlerinden LSD Test kullanılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 3: BULGULAR

3.1 Betimleyici İstatistikler

Tablo 2. Betimleyici İstatistikler Tablosu

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std.Sapma
Yüksek sağ kanat yetkecilik	102	1,64	5,00	3,40	,75
Düşük sağ kanat yetkecilik	102	1,11	5,00	3,41	,82
Bireyselleştirici temeller	102	2,00	5,00	4,14	,61
Bağlanım temelleri	102	1,75	4,75	3,93	,64
Sistemi meşrulaştırma	102	1,50	5,00	2,96	,61

Tabloda görüldüğü üzere, Yüksek sağ kanat yetkecilik ortalama 3,39±0,75; düşük sağ kanat yetkecilik ortalama 3,40±0,82; bireyselleştirici temellerin ortalama 4,14±0,61; bağlanım temellerinin ortalama 3,93±0,64; sistemi meşrulaştırmanın ortalama 2,96±0,61 olarak bulunmuştur.

3.2 Korelasyon Analizi

Tablo 3. Ölçekler Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Tablosu

	1	2	3	4	5
1.Yüksek sağ kanat yetkecilik	-	,46**	,44**	,56**	,57**
2.Düşük sağ kanat yetkecilik		-	,16	,18	,23*
3.Bireyselleştirici temeller			-	,88**	,14*
4.Bağlanım temelleri				-	,14*
5.Sistemi meşrulaştırma					-

**p<0,01; *p<0,05 düzeyinde anlamlıdır.

YSKY ile DSKY arasında orta düzeyde, olumlu ve anlamlı bir ilişki (r=0,46) bulunmuştur (p<0,01). Diğer bir deyişle YSKY arttıkça DSKY’de artmaktadır.

Yüksek sağ kanat yetkecilik ile bireyselleştirici temeller arasındaki ilişki (r=0,44) anlamlıdır (p<0,01). Bu ilişki hem olumlu yönlü hem de orta düzeyli bir ilişkidir. Bu da

yüksek sağ kanat yetkencilik artışları ile bireyselleştirici temellerin de arttığı anlamına gelmektedir.

Yüksek sağ kanat yetkencilik ile bağlanım temelleri arasındaki ilişki ($r=0,56$) anlamlıdır ($p<0,01$). Bu ilişki hem olumlu yönlü hem de orta düzeyli bir ilişkidir. Bulgu, YSKY arttıkça bağlanım temellerinin de arttığı anlamına gelmektedir.

Yüksek sağ kanat yetkencilik ile sistemi meşrulaştırma arasındaki ilişki ($r=0,57$) anlamlıdır ($p<0,01$). Bu ilişki hem olumlu yönlü hem de düşük düzeyli bir ilişkidir. Bulgu YSKY'nin artışıyla sistemi meşrulaştırmanın da arttığı anlamına gelmektedir.

Düşük sağ kanat yetkencilik ile sistemi meşrulaştırma arasındaki ilişki ($r=0,23$) anlamlıdır ($p<0,05$). Bu ilişki hem olumlu yönlü hem de düşük düzeyli bir ilişkidir. Bu da DSKY düzeyinin artışıyla sistemi meşrulaştırmanın da arttığı anlamına gelmektedir.

Bireyselleştirici temeller ile sistemi meşrulaştırma arasındaki ilişki ($r=0,14$) anlamlıdır ($p<0,05$). Bu ilişki hem olumlu yönlü hem de düşük düzeyli bir ilişkidir. Bu bulgu bireyselleştirici temeller arttıkça sistemi meşrulaştırmanın da arttığı anlamına gelmektedir.

Bağlanım temelleri ile sistemi meşrulaştırma arasındaki ilişki ($r=0,14$) anlamlıdır ($p<0,05$). Bu ilişki hem olumlu yönlü hem de düşük düzeyli bir ilişkidir. Bu bulgu bağlanım temelleri arttıkça sistemi meşrulaştırmanın da arttığı anlamına gelmektedir.

3.3 Regresyon Analizleri

Sağ kanat yetkencilik artışlarının sistemi meşrulaştırmayı yordayıp yordamadığını belirlemek için regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Sağ Kanat Yetkeliğin Sistemi Meşrulaştırma Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Tablosu

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit	1,459	5,587	,000			
Yüksek sağ kanat yetkeli	,475	6,266	,000	23,455	,000	,321
Düşük sağ kanat yetkeli	-,032	-,454	,651			

Tablo 4'te görüldüğü gibi yüksek sağ kanat yetkeli ve düşük sağ kanat yetkeli, sistemi meşrulaştırmaya ait varyansın %32,1'ini açıklamaktadır. Sistemi meşrulaştırmanın %32,1'lik kısmı sağ kanat yetkeliğine bağlıdır. Buna göre, sağ kanat yetkeliğinin varyansa olan katkısı anlamlı düzeydedir (F=23,455; p<0,05).

Yüksek sağ kanat yetkeli düzeyi, sistemi meşrulaştırma düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,475$). Düşük sağ kanat yetkeli düzeyi, sistemi meşrulaştırma düzeyini etkilememektedir (p>0,05).

Ahlaki temellerin sistemi meşrulaştırmayı yordayıp yordamadığını belirlemek için regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Ahlaki Temellerin Sistemi Meşrulaştırma Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Tablosu

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit	2,749	6,660	,000			
Bireyselleştirici Temeller	-,364	-1,780	,048	2,592	,040	,050
Bağlanım Temelleri	,439	2,243	,027			

Tablo 5'te görüldüğü gibi, bireyselleştirici temeller ve bağlanım temelleri, sistemi meşrulaştırmaya ait varyansın %5'ini açıklamaktadır. Sistemi meşrulaştırmanın %5'lik

kısmı ahlaki temellere bağlıdır. Buna göre, ahlaki temellerin varyansa olan katkısı anlamlı düzeydedir ($F=2,592$; $p<0,05$).

Bireyselleştirici temeller düzeyi, sistemi meşrulaştırma düzeyini azaltmaktadır ($\beta=-,364$).

Bağlanım temelleri düzeyi, sistemi meşrulaştırma düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,439$).

3.4 Gruplar Arası Karşılaştırmalar

Ele alınan demografik değişkenlerden cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, hanedeki kişi sayısı, yaşanan yer, sosyal yardım alma süresi temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişken düzeyleri bakımından farklılık olup olmadığını belirlemek için t-testi ve varyans analizi teknikleri kullanılmıştır.

Tablo 6. Cinsiyetler Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları

	N	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Yüksek sağ kanat yetkecilik					
Kadın	42	3,47	,80	,89	,382
Erkek	60	3,34	,72		
Düşük sağ kanat yetkecilik					
Kadın	42	3,22	,89	-1,91	,060
Erkek	60	3,53	,74		
Bireyselleştirici temeller					
Kadın	42	4,19	,70	,74	,464
Erkek	60	4,10	,53		
Bağlanım temelleri					
Kadın	42	3,99	,64	,81	,421
Erkek	60	3,88	,63		
Sistemi meşrulaştırma					
Kadın	42	3,11	,73	2,16	,034
Erkek	60	2,85	,48		

T-test analizi sonucunda elde edilen Tablo 6'daki bulgular incelendiğinde, kadın katılımcıların ($\bar{X}=3,11$; $ss=0,73$) erkek katılımcılardan ($\bar{X}=2,85$; $ss=0,48$) daha yüksek sistemi meşrulaştırma düzeyine sahip olduğu bulunmuştur. Diğer değişkenler bakımından kadınlar ile erkekler arasında anlamlı fark bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 7. Yaş Grupları Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Yüksek sağ kanat yetkecilik						
18-25	15	3,38	,95			
26-35	39	3,50	,46			
36-45	30	3,11	,98	2,38	,074	
46 yaş ve üzeri	18	3,65	,50			
Toplam	102	3,40	,75			
Düşük sağ kanat yetkecilik						
18-25	15	2,87	,98			
26-35	39	3,70	,45			2>1
36-45	30	3,26	1,12	4,56	,005	2>3 4>1
46 yaş ve üzeri	18	3,44	,30			
Toplam	102	3,40	,82			
Bireyselleştirici temeller						
18-25	15	4,50	,35			
26-35	39	4,14	,25			
36-45	30	3,91	,98	3,53	,018	1>2 1>3
46 yaş ve üzeri	18	4,23	,25			
Toplam	102	4,14	,60			
Bağlanım temelleri						
18-25	15	4,30	,35			
26-35	39	4,03	,31			
36-45	30	3,50	,94	8,71	,000	1>3 2>3
46 yaş ve üzeri	18	4,10	,26			4>3
Toplam	102	3,93	,63			
Sistemi meşrulaştırma						
18-25	15	2,80	,68			
26-35	39	2,97	,46			
36-45	30	3,08	,81	,90	,446	
46 yaş ve üzeri	18	2,62	,37			
Toplam	102	2,96	,61			

ANOVA analizi sonucunda oluşan tablodaki bulgular incelendiğinde, yaş temelinde oluşturulan gruplar arasında düşük sağ kanat yetkecilik, bireyselleştirici temeller ve bağlanım düzeyleri bakımından anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$).

Düşük sağ kanat yetkecilikte, 26-35 ($\bar{X}=3,70$; $ss=0,45$) yaştaki katılımcıların ortalamalarının 18-25 ($\bar{X}=2,87$; $ss=0,98$) ve 36-45 ($\bar{X}=3,26$; $ss=1,12$) yaştaki katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. 46 yaş ve üzerindeki katılımcıların ($\bar{X}=3,44$; $ss=0,30$) ortalamaları ise 18-25 ($\bar{X}=2,87$; $ss=0,98$) yaş aralığındaki katılımcıların ortalamalarından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Bireyselleştirici temellerde, 18-25 ($\bar{X}=4,30$; $ss=0,35$) yaştaki katılımcıların ortalamasının 26-35 ($\bar{X}=4,14$; $ss=0,25$) ve 36-45 ($\bar{X}=3,91$; $ss=0,98$) yaştaki katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bağlanım temellerinde, 18-25 ($\bar{X}=4,30$; $ss=0,35$), 26-35 ($\bar{X}=4,03$; $ss=0,31$), ve 46 ve üzeri ($\bar{X}=4,10$; $ss=0,26$) yaştaki katılımcıların ortalamasının 36-45 ($\bar{X}=3,50$; $ss=0,94$) yaştaki katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. Eğitim Düzeyi Grupları Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Yüksek sağ kanat yetkecilik						
Okur-yazar değilim	18	4,13	,44			
İlköğretim	39	3,34	,40			1>2
Lise	24	3,01	,70	10,30	,000	1>3
Üniversite	21	3,30	1,06			1>4
Toplam	102	3,39	,75			
Düşük sağ kanat yetkecilik						
Okur-yazar değilim	18	3,50	,70			
İlköğretim	39	3,49	,82			
Lise	24	3,52	,81	2,05	,112	
Üniversite	21	3,02	,87			
Toplam	102	3,40	,82			
Bireyselleştirici temeller						
Okur-yazar değilim	18	4,39	,27			1>3
İlköğretim	39	4,20	,28			2>3
Lise	24	3,54	,87	16,43	,000	4>2
Üniversite	21	4,5	,35			
Toplam	102	4,14	,61			
Bağlanım temelleri						
Okur-yazar değilim	18	4,29	,27			
İlköğretim	39	3,99	,27			1>3
Lise	24	3,34	,87	13,64	,000	2>3
Üniversite	21	4,18	,60			4>3
Toplam	102	3,93	,63			
Sistemi meşrulaştırma						
Okur-yazar değilim	18	3,41	,73			1>2
İlköğretim	39	2,96	,45			1>3
Lise	24	3,01	,50	8,72	,000	1>4
Üniversite	21	2,52	,58			2>4
Toplam	102	2,96	,61			3>4

ANOVA analizi sonucunda oluşan tablodaki bulgular incelendiğinde, eğitim düzeyi grupları arasında yüksek sağ kanat yetkecilik, bireyselleştirici temeller, bağlanım temelleri ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri bakımından farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Yüksek sağ kanat yetkecilikte, okur-yazar olmayan ($\bar{X}=4,13$; $ss=0,44$) katılımcıların ortalamasının ilköğretim ($\bar{X}=3,34$; $ss=0,40$), lise ($\bar{X}=3,01$; $ss=0,70$) ve üniversite ($\bar{X}=3,30$; $ss=1,06$) eğitimine sahip katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bireyselleştirici temellerde, okur-yazar olmayan ($\bar{X}=4,39$; $ss=0,24$) ve ilköğretim ($\bar{X}=4,20$; $ss=0,28$) eğitime sahip katılımcıların ortalamalarının lise ($\bar{X}=3,54$; $ss=0,87$) eğitime sahip katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Üniversite ($\bar{X}=4,50$; $ss=0,35$) eğitime sahip olan katılımcıların ortalamasının da ilköğretim ($\bar{X}=4,20$; $ss=0,28$) eğitime sahip katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bağlanım temellerinde, okur-yazar olmayan ($\bar{X}=4,29$; $ss=0,27$), ilköğretim ($\bar{X}=3,99$; $ss=0,27$) ve üniversite ($\bar{X}=4,18$; $ss=0,60$) eğitime sahip katılımcıların ortalamalarının lise ($\bar{X}=3,01$; $ss=0,50$) eğitime sahip katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sistemi meşrulaştırmada, okur-yazar olmayan ($\bar{X}=3,41$; $ss=0,73$) katılımcıların ortalamasının ilköğretim ($\bar{X}=2,96$; $ss=0,45$), lise ($\bar{X}=3,01$; $ss=0,50$) ve üniversite ($\bar{X}=2,52$; $ss=0,58$) eğitime sahip katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. İlköğretim ($\bar{X}=2,96$; $ss=0,45$) ve lise ($\bar{X}=3,01$; $ss=0,50$) eğitime sahip katılımcıların ortalamalarının da üniversite ($\bar{X}=2,52$; $ss=0,58$) eğitime sahip katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9. Evli ve Bekarlar Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları

	N	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Yüksek sağ kanat yetkecilik					
Evli	75	3,40	,70	,16	,876
Bekar	27	3,37	,89		
Düşük sağ kanat yetkecilik					
Evli	75	3,49	,75	1,83	,071
Bekar	27	3,16	,95		
Bireyselleştirici temeller					
Evli	75	4,14	,50	,04	,972
Bekar	27	4,13	,83		
Bağlanım temelleri					
Evli	75	3,92	,58	-,27	,790
Bekar	27	3,95	,77		
Sistemi meşrulaştırma					
Evli	75	2,97	,61	,32	,747
Bekar	27	2,93	,59		

T-test analizi sonucunda oluşan tablodaki bulgulara göre evli ile bekarlar karşılaştırıldığında yüksek sağ kanat yetkecilik, düşük sağ kanat yetkecilik, bireyselleştirici temeller, bağlanım temelleri ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 10. Hane Halkı Sayısı Bakımından Oluşturulan Gruplar Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Yüksek sağ kanat yetkecilik						
3	24	3,22	,72			
4	24	3,50	,53			
5 ve üzeri	54	3,42	,84	,867	,423	
Toplam	102	3,39	,75			
Düşük sağ kanat yetkecilik						
3	24	3,56	,53			
4	24	3,27	,92			
5 ve üzeri	54	3,38	,87	,775	,463	
Toplam	102	3,40	,82			
Bireyselleştirici temeller						
3	24	4,07	,23			
4	24	4,31	,30			
5 ve üzeri	54	4,09	,78	1,228	,297	
Toplam	102	4,14	,60			
Bağlanım temelleri						
3	24	3,75	,29			
4	24	4,04	,42			
5 ve üzeri	54	3,95	,79	1,431	,244	
Toplam	102	3,93	,63			
Sistemi meşrulaştırma						
3	24	2,60	,38			
4	24	3,14	,43			
5 ve üzeri	54	3,04	,69	6,038	,003	2>1 3>1
Toplam	102	2,96	,61			

ANOVA analizi sonucunda oluşan tablodaki bulgular incelendiğinde, evde yaşayan kişi sayısı temelinde oluşturulan gruplar arasında sadece sistemi meşrulaştırma bakımından farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Bu değişkende, evinde 4 kişi ($\bar{X}=3,14$; $ss=0,43$) ve 5 ve üzeri kişi ($\bar{X}=3,04$; $ss=0,69$) yaşayan katılımcıların ortalamalarının evinde 3 kişi ($\bar{X}=2,60$; $ss=0,38$) yaşayan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 11. En Uzun Yaşanılan Yere Göre Oluşturulan Gruplar Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Yüksek sağ kanat yetkecilik						
Büyükşehir	33	3,13	,91			
Şehir	48	3,36	,59	6,95	,001	3>1
Köy, belde ya da kasaba	21	3,87	,56			3>2
Toplam	102	3,39	,75			
Düşük sağ kanat yetkecilik						
Büyükşehir	33	3,27	,94			
Şehir	48	3,51	,76	,871	,422	
Köy, belde ya da kasaba	21	3,37	,73			
Toplam	102	3,40	,82			
Bireyselleştirici temeller						
Büyükşehir	33	4,21	,73			
Şehir	48	3,98	,57	3,85	,025	3>2
Köy, belde ya da kasaba	21	4,40	,30			
Toplam	102	4,14	,60			
Bağlanım temelleri						
Büyükşehir	33	3,94	,78			
Şehir	48	3,81	,60	2,50	,087	
Köy, belde ya da kasaba	21	4,18	,33			
Toplam	102	3,93	,63			
Sistemi meşrulaştırma						
Büyükşehir	33	2,76	,56			
Şehir	48	2,86	,48	13,02	,000	3>1
Köy, belde ya da kasaba	21	3,50	,65			3>2
Toplam	102	2,96	,61			

ANOVA analizi sonucunda oluşan tablodaki bulgular incelendiğinde, en uzun yaşanılan yerleşim birimi temelinde oluşturulan gruplar arasında, yüksek sağ kanat yetkecilik, bireyselleştirici temeller ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri bakımından anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Yüksek sağ kanat yetkecilikte, en uzun süre yaşadığı yerleşim birimi köy, belde ya da kasaba ($\bar{X}=3,87$; $ss=0,86$) olan katılımcıların ortalamasının en uzun süre yaşadığı yerleşim birimi büyükşehir ($\bar{X}=3,13$; $ss=0,91$) ve şehir ($\bar{X}=3,36$; $ss=0,59$) olan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bireyselleştirici temellerde, en uzun süre yaşadığı yerleşim birimi köy, belde ya da kasaba ($\bar{X}=4,40$; $ss=0,30$) olan katılımcılarının ortalaması en uzun süre yaşadığı yerleşim birimi

şehir ($\bar{X}=3,98$; $ss=0,57$) olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Sistemi meşrulaştırmada, en uzun süre yaşadığı yerleşim birimi köy belde ya da kasaba ($\bar{X}=3,50$; $ss=0,65$) olan katılımcıların ortalamasının en uzun süre yaşadığı yerleşim birimi büyükşehir ($\bar{X}=2,76$; $ss=0,56$) ve şehir ($\bar{X}=2,86$; $ss=0,48$) olan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 12. Sosyal Yardım Alma Süresine Göre Oluşturulan Gruplar Arasında Bağımlı Değişken Farklılıkları

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Yüksek sağ kanat yetkecilik						
1 yıl ve daha az	30	3,44	,92			
2 yıl	21	3,48	,60			
3 yıl	15	3,14	,86	,654	,625	
4 yıl	9	3,24	,43			
5 yıl ve üzeri	27	3,46	,67			
Toplam	102	3,39	,75			
Düşük sağ kanat yetkecilik						
1 yıl ve daha az	30	3,50	,95			1>3
2 yıl	21	3,11	,49			4>3
3 yıl	15	2,82	,93	4,994	,001	5>3
4 yıl	9	3,92	,22			4>2
5 yıl ve üzeri	27	3,67	,69			5>2
Toplam	102	3,40	,82			
Bireyselleştirici temeller						
1 yıl ve daha az	30	4,42	,36			
2 yıl	21	3,78	,76			1>2
3 yıl	15	3,85	,90	5,448	,001	1>3
4 yıl	9	4,12	,18			5>2
5 yıl ve üzeri	27	4,27	,33			5>3
Toplam	102	4,14	,60			
Bağlanım temelleri						
1 yıl ve daha az	30	4,01	,49			
2 yıl	21	3,73	,74			
3 yıl	15	3,72	1,07	1,469	,218	
4 yıl	9	4,00	,21			
5 yıl ve üzeri	27	4,08	,38			
Toplam	102	3,93	,63			
Sistemi meşrulaştırma						
1 yıl ve daha az	30	2,85	,71			
2 yıl	21	3,14	,24			
3 yıl	15	3,00	,35	1,808	,134	
4 yıl	9	2,58	,06			
5 yıl ve üzeri	27	3,05	,81			
Toplam	102	2,96	,61			

ANOVA analizi sonucunda oluşan tablodaki bulgular incelendiğinde, sosyal yardım alma süresine göre oluşturulan gruplar arasında düşük sağ kanat yetkecilik ve bireyselleştirici temeller değişkenleri bakımından anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Düşük sağ kanat yetkecilikte; 1 yıl ve daha az ($\bar{X}=3,50$; $ss=0,95$), 4 yıl ($\bar{X}=3,92$; $ss=0,22$), 5 ve üzeri yıldır ($\bar{X}=3,67$; $ss=0,69$) sosyal yardım almakta olan katılımcıların ortalamalarının 3 yıldır ($\bar{X}=2,82$; $ss=0,93$) sosyal yardım almakta olan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. 4 yıl ($\bar{X}=3,92$; $ss=0,22$) ve 5 ve üzeri yıldır ($\bar{X}=3,67$; $ss=0,69$) sosyal yardım almakta olan katılımcıların ortalamalarının da 2 yıldır ($\bar{X}=3,92$; $ss=0,22$), 5 ve üzeri yıldır ($\bar{X}=3,11$; $ss=0,49$) sosyal yardım almakta olan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bireyselleştirici temellerde, 1 ve daha yıldır ($\bar{X}=4,42$; $ss=0,36$), sosyal yardım almakta olan katılımcıların ortalamasının 2 yıl ($\bar{X}=3,78$; $ss=0,76$) ve 3 yıldır ($\bar{X}=3,85$; $ss=0,90$) sosyal yardım almakta olan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. 5 ve üzeri yıldır ($\bar{X}=4,27$; $ss=0,33$) sosyal yardım almakta olan katılımcıların ortalamasının da 2 yıl ($\bar{X}=3,78$; $ss=0,76$) ve 3 yıldır ($\bar{X}=3,85$; $ss=0,90$) sosyal yardım almakta olan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma, sosyal yardım alan bireylerde sistemi meşrulaştırma davranışının ahlaki temeller ve yetkencilik ile ilişkisinin ortaya koyulması amacı ile gerçekleştirilmiştir.

Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre sosyal yardım alan bireylerde hem yüksek sağ kanat yetkencilik hem de düşük sağ kanat yetkencilik sistemi meşrulaştırma ile olumlu ve düşük düzeyli ilişkiler içerisinde olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, yüksek sağ kanat yetkencilik ve düşük sağ kanat yetkencilik sistemi meşrulaştırma üzerindeki bileşik etkisini ölçmek üzere kurulan regresyon modeli de anlamlı bulunmuştur. Sağ kanat yetkencilik sistemi meşrulaştırıcı ideolojilerden biri olduğu bilinmektedir (Jost ve Hunyady, 2005). Değişime kapalı olan, mevcut yetkeye sorgulamaksızın itaat etme eğiliminde olan yetkeci bireylerin, sistemi olduğu gibi kabul edip, meşrulaştırmaları beklenen bir sonuçtur. Bu nedenle, çalışmada ulaşılan ve yetkencilik ile sistemi meşrulaştırmanın olumlu yönde ilişkili olduğunu ortaya koyan bulgu literatürle tutarlıdır. Bu sonuç aynı zamanda, önceki araştırma bulgularıyla (Echebarria-Echabe ve Hernandez-Guede, 2006; Thorisdottir, Jost, Livatan ve Shrout, 2007; Toorn, Tyler ve Jost, 2011) da uyum içerisindedir.

Korelasyon analizinden elde edilen bir diğer bulguya göre yüksek sağ kanat yetkencilik ile bireyselleştirici temeller; düşük sağ kanat yetkencilik ile bağlanım temelleri arasında olumlu ve orta düzeyli ilişkiler tespit edilmiştir. Bu ilişkiler Feather ve McKee (2012)'nin bulgularıyla tutarlıdır. Yetkeci bireyler için ahlaki temellerdeki mevcut normlara uymanın önemli olduğu, onlar için geleneksel değerlerin önemli olması ve bu değerlere sorgulamaksızın itaat etmeleri bilgisi dikkate alındığında yetkencilik ve ahlaki temeller arasındaki ilişkiler anlam kazanmaktadır. Nitekim, hem Adorno ve arkadaşlarının (1950) hem de Altemeyer'ın (1981) ifade ettiği gibi, geleneksellik yetkencilik temel bileşenlerinden biridir. Önceki çalışmalarda (Çağlar-Akoğlu, 2014; Altemeyer, 1998; Feather ve McKee, 2012) da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Ahlaki temeller ile sistemi meşrulaştırma davranışı arasındaki ilişkinin belirlenmesi için yapılan korelasyon analizinde hem bireyselleştirici temellerin hem de bağlanım temellerinin ahlaki değerler ile olumlu ve düşük düzeyli ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ahlaki temellerin her iki alt boyutunun sistemi meşrulaştırma üzerindeki etkisini

gözlemlemek üzere yapılan regresyon analizinde de ahlaki temellerin sistemi meşrulaştırma tutumunu yordadığı belirlenmiştir. Dindarlık düzeyi yüksek olan bireyler için din, teselli kaynağı ve davranışların meşrulaştırılmasını sağlayan bir araçtır (Allport ve Ross, 1967). Ayrıca din, toplumsal düzenin ve statükonun meşrulaştırılmasına da aracılık edebilmektedir (Luckmann, 2003). Dinin bir meşrulaştırma aracı olarak işlev görebiliyor olması; Türk toplumunun ahlaki temellerinin büyük oranda dine dayanması ve özellikle İslam öğretisinde çaresizlik gibi durumlarda kabullenme tavrının benimsenmesi dikkate alındığında, sosyal yardım alan kişilerin din etkisindeki ahlaki temellerinin sistemi meşrulaştırma davranışı üzerindeki etkisi anlam kazanmaktadır. Kuşkusuz bu sorgusuz kabulleniş, mevcut sistemin barındırdığı dini unsurlardan fazlasıyla beslenmektedir. İlgili yazında konuyu ele alan önceki çalışmalarda (Ercan, 2009; Dirilen-Gümüş, 2011; Osborne ve Sibley, 2014) da, sistemi meşrulaştırma ve ahlak arasında benzer doğrultuda ilişkiler gözlenmiştir. Sistemi meşrulaştırma ve sorgulayıcı dindarlık arasındaki ilişki negatif yöndedir. Sorgulayıcı dindarlık düzeyi yüksek olan bireyler daha önce de belirtildiği gibi, içinde buldukları duruma eleştirel yaklaşabilen, sorgulayabilen bireylerdir. Karşılaştıkları bilgileri sorgulamaksızın kabul etmeyen bu bireyler, 'dindar' bir havaya sahip olmasına karşın mevcut sistemi de olduğu gibi kabullenmek yerine sorguluyor ve eleştiriyor olabilirler. Araştırma bulgularına benzer bir şekilde Schwartz (1994) ahlaki değerlerin, var olan durumları meşrulaştırmada belli standartlar sunduğunu belirtmiştir.

Ele alınan demografik değişkenlerden cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, hanedeki kişi sayısı, yaşanan yer, sosyal yardım alma süresi temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişken yüzdeleri bakımından farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan t-testi ve varyans analizi tekniklerinde kadın katılımcıların erkek katılımcılardan daha yüksek sistemi meşrulaştırma düzeyine sahip olduğu bulunmuştur. Erkeklerin alternatif rollerinin azlığı, işsiz ya da yardıma muhtaç olduklarını daha sık hatırlamalarına neden olmaktadır (Waters ve Moore 2002). Sosyal destek alan bireylerin yardıma muhtaç kişilerden oluştuğu ve gelir düzeylerinin düşüklüğü dikkate alındığında; erkeklerin daha düşük sistemi meşrulaştırma düzeyine sahip olmaları alternatif rollerinin azlığına ve dolayısı ise sistemi sorgulamalarına bağlanabilir.

ANOVA analizi sonucunda oluşan bulgular incelendiğinde, yaş temelinde oluşturulan gruplar arasında düşük sağ kanat yetkecilik, bireyselleştirici temeller ve bağlanım düzeyleri bakımından anlamlı fark bulunmuştur. Düşük sağ kanat yetkecilik için yapılan analizde belirli bir yaş grubunun diğerlerinden daha yüksek ortalamaya sahip genellemesini yapmak güçtür. Ancak, bireyselleştirici temellerde 18-25 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamaları 26-45 yaş aralığındaki katılımcılardan yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte, bağlanım temellerinde 36-45 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamaları diğer üç gruptan anlamlı şekilde düşük bulunmuştur. Elde edilen bulguların aksine bağlanım bağlanım temelleri için 60-80 yaş aralığının; bireyselleştirici temeller için de 40-70 yaş aralığının en yüksek ortalamaya sahip olduğunu belirlemiştir (Sağel, 2015).

Eğitim düzeyi grupları arasında yüksek sağ kanat yetkecilik, bireyselleştirici temeller, bağlanım temelleri ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri bakımından farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu gruplarda genel olarak düşük eğitim düzeyleri daha yüksek bireyselleştirici temelleri, bağlanım temelleri, sistemi meşrulaştırma ve yüksek sağ kanat yetkecilik tutumu oluşturmaktadır. Acar ve diğerleri (1996)'ya göre, eğitim düzeyinin yükselmesi bireylerin sorgulama, eleştirme ve yorum yapma seviyelerinin yükselmesi anlamına gelmektedir ve bu da inançları sorgulayabilme yeteneğinin gelişmesini sağlamaktadır. Çalışmada eğitim seviyesinin yükselmesiyle beraber azalma eğilimi gösteren bireyselleştirici temelleri, bağlanım temelleri, sistemi meşrulaştırma ve yüksek sağ kanat yetkecilik ve özellikle okuryazar olmayanların dört faktöre ait puanlarındaki belirgin düşüş bu yorumu destekleyen bir sonuçtur.

Bununla birlikte, evde yaşayan kişi sayısı temelinde oluşturulan gruplar arasında sadece sistemi meşrulaştırma bakımından farklılık bulunmuştur. Birlikte yaşanan kişi sayısı fazla alan bireylerin sistemi meşrulaştırma düzeyleri daha yüksektir. Sosyal yardım alan bireylerde hane halkı sayısının artmasına bağlı olarak hane halkı başına düşen gelirin azalmasına ve dolayısı ile yardım ihtiyacının da artmasına bağlanabilir. Napier ve Jost (2008)'a göre, sahip olunan mevcut durumu korumak ve meşrulaştırmak bireylerin bazı nedenleri vardır; sistemi meşru kılmak bazı negatif sonuçların hafiflemesini sağlamaktadır. Jost, Banaji, Nosek (2004), düşük gelirli grupların, yüksek gelirli gruplardan neredeyse daha fazla sistemi desteklediklerini bildirmişlerdir. Literatürdeki

bilgiler ışığında, düşük gelirli bireylerin sistemi yüksek gelirlilerden daha fazla meşrulaştırdıkları bilinmekte ve bu durum da araştırma bulgularımızı desteklemektedir.

En uzun yaşanan yerleşim birimi temelinde oluşturulan gruplar arasında, yüksek sağ kanat yetkecilik, bireyselleştirici temeller ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri bakımından anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir. Yüksek sağ kanat yetkecilikte ve sistemi meşrulaştırmada en uzun süre köy, belde ya da kasabada yaşadığını bildiren katılımcıların ortalamaları büyükşehir ve şehirde yaşayanlarınkinden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde köy, belde ve kasabada yaşadığını bildiren katılımcıların sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin şehirde yaşayanlardan daha fazla olduğu belirlenmiştir. Köy, belde ya da kasaba gibi şehirlere göre daha az gelişmiş bölgelerde toplumsal doku gelenek, görenek ve din gibi unsurlarla daha iç içe görülerek bu bölgelerde toplumsal yapının zayıf, yönetim yapısının güçlü olduğu savunulabilir. Bu durum çoğunlukla Türkiye’de zayıf toplum - güçlü devlet olgusunu betimleyen devlet geleneğinin kentleşmenin yaşanmadığı alanlarda halen muhafaza edilmesi ile açıklanmaktadır (Keyder, 2015; Mardin, 2016). Zayıf toplum yapısı, sistemin demokratikleştirilmesi ve dolayısıyla sistemden kaynaklanan sorunların çözümünde başlıca engel olarak görülmektedir (Torun, 2008a). Bu noktadan hareketle köy, belde ya da kasabada yaşayan bireylerin daha yetkeci olması, sistemi daha fazla meşrulaştırması ve daha yüksek ahlaki temellere sahip olması literatür ile örtüşmektedir.

Öneriler

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde; yoksulluğa neden olan işsizlik, adil olmayan ücret dağılımı, yeterli getirisi olmayan işlerde çalışma, özürsüzlük, hastalık ve yaşlılık gibi durumlarla karşılaşan bireyler de, bu sorunların azaltılmadığı veya ortadan kaldırılmadığı müddetçe, sosyal yardım programlarının yoksullar için devam ettirilmesi gerektiği ortadadır. Yoksulların yardım almasını gerektiren durumları ortadan kalkana kadar bu kişilere aynı ve/veya nakdi yardımlar verilmeli aynı zamanda işgücü piyasasından tamamen kopmalarını engelleyecek sosyal yardım-istihdam bağı da kurulmalıdır.

Türk toplumunun yapısı dikkate alındığında bu araştırmada kullanılan değişkenler ile birlikte pek çok özelliğin din temelinde şekillendiği aşikardır (Güneş, 2014). Bu noktadan

hareketle bundan sonraki araştırmalara dini yönelimlerin ilave edilemesi önerilmektedir. Bununla birlikte, yetkeçilik kavramını ele alırken politik tercihler de bundan sonraki araştırmalar da değerlendirilebilir.

Araştırmada 102 kişiden oluşan, İstanbul Bağcılar sınırlarında ikamet eden ve sosyal yardım alan kısıtlı bir örneklem kullanılmıştır. Bundan sonraki araştırmalarda sosyo ekonomik özelliklerin ahlaki temeller, yetkeçilik ve sistemi meşrulaştırma ile etkileşimini daha net gözlemlmek adına farklı bölgelerden seçilen daha büyük örneklemeler kullanılabilir.

KAYNAKLAR

Acar, N.V., Yıldırım, İ., Ergene, T., (1996). Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12, 45-56.

Adorno, Theodor W. ve Max Horkheimer. *Aydınlanmanın Diyalektiği*. çev. Nihat Ülner ve Elif Öztarhan Karadoğan 1. bs. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2010.

Ahmed, A. M. ve O. Salas. (2011). Implicit Influences of Christian Religious Representations on Dictator and Prisoner's Dilemma Game Decisions. *The Journal of Socio-Economics*. 40(3), 242-246.

Alexander, L. ve M. Moore. (2008). Deontological Ethics. E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* içinde. <http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/ethicsdeontological/>,

Altemeyer, B. (1981). *Right-wing authoritarianism*. Winnipeg: University of Monitoba Press.

Altemeyer, B. (1988). *Enemies of freedom: understanding right-wing authoritarianism*. San Francisco: Jossey-Bass

Altemeyer, B. (1996). *The Authoritarian Specter*. Harvard University Press: Cambridge, MA.

Altemeyer, B. (2003). Research: Why do religious fundamentalists tend to be prejudiced? *International Journal for the Psychology of Religion*, 13(1), 17- 28.

Arıkan, G. ve E. Şekercioğlu. (2014). Türkiye’de Muhafazakârlaşma: Kuşak Farkı Var Mı?. *Alternatif Politika*. 6(1), 62-93.

Armstrong, W. (2009). Consequentialism. Ed. E. N. Zalta. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* içinde. <http://www.science.uva.nl/~seop/archives/spr2009/entries/consequentialism>.

Begany, J. J. ve M. A. Milburn. (2002). Psychological Predictors of sexual Harassment: Authoritarianism, Hostile Sexism, and Rape Myths. *Psychology of Men ve Masculinity*. 3(2), 119-126.

Bolat, T., ve AYTEMİZ, S. (2003). *Örgütlerde İş Etiği ve Kariyer Yönetimi İlişkisi: Normatif Etik Boyutuyla Bir Değerlendirme*. *Yönetim*, Yıl, 13, 3-19.

Braithwaite, V. (1998). The Value Orientations Underlying Liberalismconservatism. *Personality and Individual Differences*. 25, 575-589.

Canetti-Nisim, D., ve Beit-Hallahmi, B. (2007). *The Effects of Authoritarianism, Religiosity, and "New Age" Beliefs on Support for Democracy: Unraveling the Strands*. *Review of religious research*, 369-384.

Cesur, S., O. Yılmaz, C. Özgör, B. Tepe, I. Tatlıcıoğlu, A. Bayad ve E. Kanık. (2014). Politik ve Dini Yönelimin Değerlerle İlişkisi. 18. *Ulusal Psikoloji Kongresinde Sunulan Sözel Bildiri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Chomsky, N., ve Halle, M. (1965). Some controversial questions in phonological theory. *Journal of linguistics*, 1(02), 97-138.

Cizmar, A. M., Layman, G. C., McTague, J., Merkwowitz, S. Ve Spivey, M. (2013). Authoritarianism and american political behavior from 1952 to 2008. *Political Research Quarterly*, 20(10), 1-13.

Çağlar-Akoğlu, S. (2014). *Ekolojik ikilemler ve hayvan haklarına ilişkin tutumların yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve değerler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Danso, H., Hunsberger, B. Ve Pratt, M. (1997). *The Role of Parental Religious Fundamentalism and Right-Wing Authoritarianism in ChildRearing Goals and Practices*. *JSSR*, 36 (4): 496-51 1.

Dirilen-Gümüş, Ö. (2009). *Kültür, Degerler, Kişilik ve Siyasal İdeoloji Arasındaki İlişkiler: Kültürlerarası Bir Karşılaştırma (Türkiye-ABD)*. Yayınlanmamış doktora tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Doğulu, C. (2012). System justification and terror management: Mortality salience as a moderator of system-justifying tendencies in gender context. Unpublished master's thesis). *Middle East Technical University*, Ankara, Turkey.

Duckitt, J. ve B. Bizumic. (2013). Multidimensionality of right-Wing Authoritarian Attitudes: Authoritarianism-Conservatism-Traditionalism. *Political Psychology*. 34(6), 841-862

Echebarria-Echabe, A. ve Hernandez-Guede (2006). Effects of terrorism on attitudes and ideological orientation, *European Journal of Social Psychology*, 36, 259–265.

Eigenberger, M. E. (1998). Fear as a Correlate of Authoritarianism. *Psychological Reports*. 83, 1395-1409.

Ercan, N. (2009). *Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumların Yordayıcıları: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Sistemi Meşrulaştırma ve Dini Yönelim*. Ortadoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü, Ankara.

Erdem, A. R. (2015). Eğitim yönetim etiği ve eğitim yönetiminde etik liderliğin kritiği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 1-15.

Eysenck, H. J. (1981). Left-wing authoritarianism: Myth or reality? *Political Psychology*, 3(1/2), 234-238.

Farris, C. D. (1956). " Authoritarianism" as a Political Behavior Variable. *The journal of politics*, 18(1), 61-82.

Feather, N. T., ve McKee, I. R. (2012). Values, right-wing authoritarianism, social dominance orientation, and ambivalent attitudes toward women. *Journal of Applied Social Psychology*, 42(10), 2479–2504.

Feldman, S. (2003). Enforcing social conformity: A theory of authoritarianism. *Political psychology*, 24(1), 41-74.

Fieser, J. (2015). Ethics. *The Internet Encyclopedia of Philosophy*. ISSN 2161-0002.

- Funke, F. (2005). The Dimensionality of Right-Wing Authoritarianism: Lessons From The Dilemma Between Theory And Measurement. *Political Psychology*. 26(2), 195-218.
- Gaffie, B., P. Marchand ve J. Cassagne. (1997). Effect Of Political Position On Group Perception. *European Journal Of Social Psychology*. 27, 2,177-187.
- Goodwin, G. P. ve J. M. Darley. (2008). The Psychology of Meta-Ethics: Exploring Objectivism. *Cognition*. 106(3), 1339-1366.
- Goodwin, G. P. ve J. M. Darley. (2012). Why are Some Moral Beliefs Perceived to be More Objective Than Others?. *Journal of Experimental Social Psychology*. 48(1), 250-256.
- Gormley, B. ve F. G. Lopez. (2010). Authoritarian and Homophobic Attitudes: Gender and Adult Attachment Style Differences. *Journal of Homosexuality*. 57(4), 525- 538.
- Göregenli, M. (2012). *Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar içinde*,(ed. Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 17-27.
- Graham, J., B. A. Nosek, J. Haidt, R. Iyer, S. Koleva, ve P. H. Ditto. (2011). Mapping the Moral Domain. *Journal of Personality and Social Psychology*. 101(2), 366–385.
- Graham, J., J. Haidt, S. Koleva, M. Motly, Iyer, R., S. Wojcik ve P.H. Ditto. (2013). Moral Foundations Theory: The Pragmatic Validity of Moral Pluralism. *Advances in Experimental Social Psychology*. 47, 55-130.
- Gray, D. ve K. Durrheim. (2006). The Validity and Reliability Of Measures Of Rightwing Authoritarianism in South Africa. *South African Journal of Psychology*. 36, 500-520.
- Güçlü, S. ve M. Bilen. (1995). 1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişimler. *Yeni Türkiye Dergisi*. 6, 160 – 171.
- Güldü, Ö. (2011). Sağ Kanat Yetkeçiliği Ölçeği: Uyarlama Çalışması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(2), 27-51.

Güneş, A. (2014). *Sosyolojik Olarak Din Ve Toplum İlişkileri*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24(1).

Haidt, J. (2007). The New Synthesis in Moral Psychology. *Science*. 316(5827), 998-1002.

Haidt, J. (2012). *The Righteous Mind: Why Good People are Divided by Politics and Religion*. New York: Pantheon.

Hasta, D. (2002). *Yetkeci Kişilik ve Siyasal Düşünce Karmaşıklığı ile Siyasal İdeoloji Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hastings, B. (1995). Sociopolitical Awareness among Midwestern College Students. *College Student Journal*. 29, (2), 177 -185.

Henry, P. S. ve A. Saul. (2006). The Development of System Justification in the Developing World. *Social Justice Research*. 19, 365-378.

Heywood, A. (2007). *Siyasi ideolojiler: Bir giriş*. Adres Yayınları.

Iyer, R., S. Koleva, Graham, J., P. Ditto ve J. Haidt. (2012). Understanding Libertarian Morality: *The Psychological Dispositions of Self-Identified Libertarians*. *PloS One*. 7(8).

İncedal, S. (2013). *Türkiye 'de yoksulluğun boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları*. Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 23, 29.

Janowitz, M., ve Marvick, D. (1953). Authoritarianism and political behavior. *The Public Opinion Quarterly*, 17(2), 185-201.

Ji, C. ve Y. İbrahim. (2007). Islamic Religiosity in Right-Wing Authoritarian Personality: The case of Indonesian Muslims. *Review of Religious Research*. 49(2), 128-146.

Jost, J. T., Banaji, M. R. ve Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Department of Psychology, University of Virginia Political Psychology*, 25, 6.

Jost, J. T. (2006). The End of the End of Ideology. *American Psychologist*. 61(7), 651-670.

Jost, J. T. ve M. R. Banaji. (1994). The Role of Stereotyping in System-Justification and the Production of False Consciousness. *British Journal of Social Psychology*. 33, 1-27.

Jost, J. T. ve O. Hunyady. (2005). Antecedents and Consequences Of System-Justifying Ideologies. *Current Directions in Psychological Science*, 14, 260-265.

Jost, J. T., D. Burgess ve C. O. Mosso. (2001). *Conflicts of legitimation Among Self, Group, and System: The Integrative Potential of Status Justifacition Theory*.

Jost, J. T., J. Glaser, A. W. Kruglanski ve F. J. Sulloway. (2003a). Political Conservatism As Motivated Social Cognition. *Psychological Bulletin*. 129(3), 339-375.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1994).) *İnsan, Aile, Kültür*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kahane. (2015). On the Wrong Track: Process and Content in Moral Psychology. *Mind ve Language*, 27(5), 519-545.

Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın.

Kart, B. (2006). Erdem Etiği Normatif midir? *FLSF Dergisi*, 2, 101-108.

Kay, A. C. ve J. T. Jost. (2003). Complementary Justice: Effects of “Poor but Happy” and “Poor but Honest” Stereotype Exemplars on System Justification and Implicit Activation of the Justice Motive. *Journal of Personality and Social Psychology*. 85(5), 823-837.

Kay, A. C., J. T. Jost ve S. Young. (2005). Victim Derogation And Victim Enhancement As Alternate Routes To System Justification. *Psychological Science*, 16, 240- 246.

Kay, A., M. C. Jimenez ve J. T. Jost. (2002). Sour Grapes, Sweet Lemons, and the Anticipatory Rationalization of the Status Quo. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 28, 1300-1312.

Kaygusuz, C. (1995). *Öz-otoriteriyenizm ile Bazı Psikolojik ve Ailesel Değişkenler Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

- Keyder, Ç. (2015). *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim.
- Kongar, E. (1993). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. Remzi Kitabevi.
- Kruglanski, A. W. (2004). *The Psychology of Closed Mindedness*. New York: Psychology Press.
- Küçüker, A. (2007). Gençlerin Siyasal ve Kültürel Tutumları -Ankara Örneği-. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Lavine, H., Burgess, D., Snyder, M., Transue, J., Sullivan, J. L., Haney, B., ve Wagner, S. H. (1999). Threat, authoritarianism, and voting: An investigation of personality and persuasion. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(3), 337-347.
- Laythe, B., Finkel, D., ve Kirkpatrick, L. A. (2001). Predicting prejudice from religious fundamentalism and right-wing authoritarianism: A multiple-regression approach. *Journal for the scientific study of Religion*, 40(1), 1-10.
- Lederer, G. (1995). Die Studien von Mcgranahan und Kağıtçıbaşı T. Lederer; *Schmidt Autoritarismus und Gesellschaft*, s.52-58.
- Lippa, R., ve Arad, S. (1999). Gender, personality, and prejudice: The display of authoritarianism and social dominance in interviews with college men and women. *Journal of Research in Personality*, 33(4), 463-493.
- Major, B., ve O'brien, L. T. (2005). The social psychology of stigma. *Annu. Rev. Psychol.*, 56, 393-421.
- Mardin, Ş. (1973). Center-periphery relations: A key to Turkish politics?. *Daedalus*, 169-190.
- Mardin, Ş. (2016). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset Makaleler 1*. İstanbul: İletişim
- McFarland, S. (2010). Authoritarianism, social dominance, and other roots of generalized prejudice. *Political Psychology*, 31(3), 453-477.

McKay, R., C. Efferson, H. Whitehouse ve E. Fehr. (2011). Wrath of God: Religious Primes and Punishment. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*. 278(1713), 1858-1863.

Metin, O. (2011). *Sosyal politika açısından AKP dönemi: Sosyal yardım alanında yaşananlar*. *Çalışma ve Toplum*, 1, 179-200.

Mizzoni, J. (2010). *Ethics: The Basics*. London: Wiley-Blackwell.

Morand, D. A. (1998). Exploring the Relationship Between Authoritarianism and Attitudes Toward Unions. *Journal of Business and Psychology*. 12(3), 343-353.

Napier, J. L. ve Jost, J. T. (2008). Why are conservatives happier than liberals? *Association for Psychological Science, Psychological Science*, 19, 6.

Navarrete, C. D. ve D. M. Fessler. (2006). Disease Avoidance and Ethnocentrism: The Effects of Disease Vulnerability and Disgust Sensitivity on Intergroup Attitudes. *Evolution and Human Behavior*. 27(4), 270-282.

Nichols, S. (2004). *Sentimental Rules: On The Natural Foundations of Moral Judgment*. Oxford: Oxford University Press.

Nichols, S. ve T. Folds-Bennet, (2003). Are Children Moral Objectivists? Children's Judgments About Moral and Response-Dependent Properties. *Cognition*. 90, B23–B32.

Norenzayan, A. (2013). *Big gods: How Religion Transformed Cooperation and Conflict*. Princeton: Princeton University Press.

Nudelman, A. E. (1972). Authoritarianism, economic liberalism, and political preference. *Psychological reports*, 30(1), 27-33.

Oesterreich, D. (1993). *Autoritaere Persönlichkeit und Gesellschaftsordnung*. Weinheim/München: Juventa.

Okumuş, E. (2003). *Toplumsal Değişme ve Din*. İstanbul: İnsan Yayınları.

- Olcaşoy, I. ve A. Sarıbay. (2012). Muhafazakarlığın Eşitliğe Karşıtlık ve Değişime Direnme Boyutlarının Kişisel ve Politik Düzeyde Ölçülmesi. *17. Ulusal Psikoloji Kongresinde Sunulmuş Poster Bildiri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Onraet, E., Hiel, A., ve Cornelis, I. (2013). Threat and Right-Wing Attitudes: A Cross-National Approach. *Political Psychology*, 34(5), 791-803.
- Osborne, D., ve Sibley, C. G. (2014). Endorsement of system-justifying beliefs strengthens the relationship between church attendance and Right-Wing Authoritarianism. *Group Processes ve Intergroup Relations*, 17(4), 542– 551
- Oskay, Ü. (1980). Popüler Kültür Açısından “İdeoloji” Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35(01).
- Öniş, Z. (2007). Conservative Globalists Versus Defensive Nationalists: Political Parties and Paradoxes of Europeanization in Turkey. *Journal of Southern Europe and the Balkans Online*. 9(3), 247-261.
- Öniş, Z. (2009). Conservative Globalism at the crossroads: The Justice and Development Party and the Thorny Path To Democratic Consolidation in Turkey. *Mediterranean Politics*. 14(1), 21-40.
- Özbudun, E. (2006). Changes and Continuities of the Turkish Party System. *Representation*. 42(2), 129–137.
- Paker, M. (2012). *Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık*. Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji Ve Eğitim Çalışmaları Birimi (seçbir), 41-53.
- Parla, T. (2008). *Türkiye’de siyasal kültürün resmî kaynakları* (Vol. 1). Deniz Yayınları.
- Peterson, B. E. ve E. L. Zurbriggen. (2010). Gender, Sexuality, and the Authoritarian Personality. *Journal of Personality*. 78(6), 1801-1826.
- Piazza, J. ve P. Sousa. (2014). Religiosity, Political Orientation, and Consequentialist Moral Thinking. *Social Psychological and Personality Science*, 5(3), 334-342.

- Pichon, I., Boccato, G., ve Saroglou, V. (2007). Nonconscious influences of religion on prosociality: A priming study. *European Journal of Social Psychology*, 37(5), 1032-1045.
- Pyysiäinen, I. ve M. Hauser. (2010). The Origins of Religion: Evolved Adaptation or by-Product?. *Trends in Cognitive Sciences*. 14(3), 104-109.
- Rand, D. G., A. Dreber, O.S. Haque, R. J. Kane, M. A. Nowak ve S. Coakley. (2014). Religious Motivations for cooperation: An Experimental Investigation Using Explicit Primes. *Religion, Brain and Behavior*. 24(1), 1-15.
- Randolph-Seng, B. ve M. E. Nielsen. (2007). Honesty: One effect of Primed Religious Representations. *The International Journal for the Psychology of Religion*. 17(4), 303-315.
- Rokeach, M. (2008). *Understanding human values*. Simon and Schuster.
- Rozin, P., J. Haidt ve C. R. McCauley. (2008). Disgust. Ed. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, L. F. Barrett. *Handbook of Emotions* içinde. New York: Guilford Press, 757-776.
- Sağel, E. (2015). *Age Differences In Moral Foundations Across Adolescence And Adulthood*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Sarkissian, H., J. Park, D. Tien, J.C. Wright ve J. Knobe. (2011). Folk Moral Relativism. *Mind ve Language*. 26(4), 482-505.
- Schaller, M. ve J. H. Park. (2011). The Behavioral Immune System (And Why It Matters). *Current Directions in Psychological Science*. 20(2), 99-103.
- Schwartz, S. H. (1994). Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19-45.
- Schwartz, S. H., G.V. Caprara ve M. Vecchione. (2010). Basic Personal Values, Core Political Values, and Voting: A Longitudinal Analysis. *Political Psychology*. 31(3), 421-452.

Shariff, A. F., A.K. Willard, T. Andersen ve A. Norenzayan. (2015). Religious Priming A Meta-Analysis with a Focus on Prosociality. *Personality and Social Psychology Review*. 1-22.

Sinnott-Armstrong, W. (2009). Mixed-Up Meta-Ethics. *Philosophical Issues*. 19, 235–256.

Solt, F. (2012). The social origins of authoritarianism. *Political Research Quarterly*, 65(4), 703-713.

Sosis, R. ve B. J. Ruffle. (2004). Ideology, Religion, and the Evolution of Cooperation: Field Tests on Israeli Kibbutzim. *Research in Economic Anthropology*. 23, 89–117.

Stone, W. F. (1980). The myth of left-wing authoritarianism. *Political Psychology*, 2(3/4), 3-19.

Suhler, C. L. ve P. Churcland. (2011). Can Innate, Modular “Foundations” Explain Morality? Challenges for Haidt's Moral Foundations Theory. *Journal of Cognitive Neuroscience*. 23(9), 2103-2116.

Thorisdottir, H., Jost, J. T., Liviatan, I., ve Shrout, P. E. (2014). Psychological needs and values underlying left-right political orientation: Cross-national evidence from Eastern and Western Europe. *The Public Opinion Quarterly*, 71(2), 175–203.

Thorisdottir, Hulda, John T. Jost, Ido Liviatan, and Patrick E. Shrout. (2007). Psychological Needs and Values Underlying Left-Right Political Orientation: Cross-National Evidence from Eastern and Western Europe. *Public Opinion Quarterly* 71: 175-203.

Toorn, J., Tyler, T. R., ve Jost, J. T. (2011). More than fair: Outcome dependence, system justification, and the perceived legitimacy of authority figures. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47(1), 127–138.

Torun, İ. (2008). *Cemaatten Kitleye, Kitleden Örgütlü Topluma: Türkiye’de Cumhuriyet ve Demokrasi*. *Cumhuriyetçilik içinde* (s.229-269). N. Tok (Ed.). Ankara: Orion

Türkkahraman, M. (2000). *Siyasal sosyalleşme ve siyasal sembolizm* (Vol. 4). Birey Yayıncılık.

Uhlmann, E. L., D. A. Pizarro ve D. Diermeier. (2015). A Person-Centered Approach to Moral Judgment. *Perspectives on Psychological Science*, 10(1), 72-81.

Usta, A. (2011). Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlak. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 39-50.

Waters, L. E. ve Moore, K. A. (2002). Predicting self-esteem during the unemployment: the effect of gender, financial deprivation: Alternate roles and social support. *Journal of Employment Counseling*, 39.

Weeks, J. (2005). *Inequality Trends in Some Developed OECD Countries*. (UN/DESA Working Paper No. 6). New York: United Nations.

Weller, L., ve Nadler, A. (1975). Authoritarianism and job preference. *Journal of Vocational Behavior*, 6(1), 9-14.

Whitley, B. E. (1999). Right-wing Authoritarianism, Social Dominance Orientation and Prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*. 77(1), 126-134.

Wright, J. C. ve G. Baril. (2011). The Role of Cognitive Resources in Determining Our Moral Intuitions: Are We All Liberals At Heart?. *Journal of Experimental Social Psychology*. 47(5), 1007-1012.

Yıldırım, N. (2010). *Sivil Toplum Kuruluşu Gönüllülerinin Adil Dünya İnançları, Sosyal Baskınlık Yönelimleri ve Sistemi Meşru Algılama Düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, N., ve Akgün, S. (2013). Sivil Toplum Kuruluşu Gönüllülerinin Sosyal Sistemin Meşruiyetine İlişkin Algıları, Adil Dünya İnançları Ve Sosyal Baskınlık Yönelimleri. *Journal of Society ve Social Work*, 24(1).

Yıldız, A. (2012). *Meta-etik Bir Teori Olarak Ahlaki Sezgiciliğin Savunulabilirliği*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, O. ve H. G. Bahçekapılı. (2014). Dinsel İnanç ve Ahlakı Görüş İlişkisi Üzerine Deneysel Bir Analiz. *18. Ulusal Psikoloji Kongresinde Sunulan Sözel Bildiri*, Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Yılmaz, O., D. Karadöller ve G. Sofuoğlu. (2015). Analytic Thinking, Religion and Prejudice: An Experimental Testing of the Dual-Process Model of Mind. *2nd International Symposium on Brain and Cognitive Science*. Ankara: ODTÜ.

Yılmaz, O., Harma, M., Bahçekapılı, H. G., ve Cesur, S. (2016). Validation of The Moral Foundations Questionnaire in Turkey and its Relation to Cultural Schemas Of Individualism and Collectivism. *Personality and Individual Differences*, 99, 149-154.

EKLER

Anket Formu

Sayın Katılımcı,

Bu anket Nişantaşı Üniversitesi'nde yüksek lisans programı çerçevesinde yürütülmekte olan yetkencilik, sistemi meşrulaştırma ve ahlaki temeller arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır.

- Bu bir test değildir. Ankette yer alan hiçbir sorunun doğru ya da yanlış yanıtı yoktur.
- Lütfen, **hiçbir soruyu yanıtı bırakmayınız.**
- Anket formlarına isim-soyadı yazılması gerekmektedir.
- Bu araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi, sizin sorulara vereceğiniz yanıtların samimiyetine bağlı olacaktır.
- Anket 4 bölümden oluşmaktadır ve cevaplamak yaklaşık 15 dakikanızı alacaktır.

Değerli katkı ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

I. BÖLÜM: KİŞİSEL BİLGİLER	
Lütfen aşağıdaki soruları yanıtlayınız	
1	Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek
2	Yaşınız: ☐ 18-25 ☐ 26-35 ☐ 36-45 ☐ 46-55 ☐ 56 ve üzeri
3	Eğitim Düzeyiniz: ☐ Okur-yazar değilim ☐ Ortaöğretim ☐ Lise ☐ Ön Lisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü
4	Medeni durumunuz: ☐ Evli ☐ Bekar
5	Evinizde siz dahil yaşayan kişi sayısı: ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ve üzeri
6	En uzun süre yaşadığınız yerleşim birimini belirtiniz: ☐ Büyükşehir ☐ Şehir ☐ Kasaba ☐ Belde ☐ Köy
7	Ne kadar süredir sosyal yardım alıyorsunuz: ☐ 1 yıl ve daha az ☐ 2 yıl ☐ 3 yıl ☐ 4 yıl ☐ 5 yıl ve üzeri

II. BÖLÜM: SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA						
Aşağıdaki ölçekte bulunan her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve sizi (gerçek duygu ve düşüncenizi) en iyi ifade ettiğini düşündüğünüz dereceyi/rakamı işaretleyiniz.						
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Genel olarak toplumumuzu adil bulurum.	1	2	3	4	5
2	Genelde politik sistemimiz olması gerektiği gibi, doğru biçimde işlemektedir.	1	2	3	4	5
3	Toplumumuz ciddi biçimde yeniden yapılandırılmaya ihtiyaç duymaktadır.	1	2	3	4	5
4	Türkiye, dünyada yaşanacak en iyi ülkedir.	1	2	3	4	5
5	İzlenen çoğu politika, toplumun çoğunluğunun yararınadır.	1	2	3	4	5
6	Bu toplumda herkes adil bir biçimde, zenginlik ve mutluluktan payına düşeni alır.	1	2	3	4	5
7	Toplumumuz her yıl daha da kötüye gitmektedir.	1	2	3	4	5
8	Toplumumuz, insanların genellikle ne hak ederlerse onu alacakları şekilde düzenlenmiştir.	1	2	3	4	5

III. BÖLÜM: YETKECİLİK						
Aşağıda katılabileceğiniz ya da karşı olabileceğiniz bir grup ifade verilmiştir. Lütfen okuduktan sonra her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi cümlelerin yanlarında verilen rakamlardan birini daire içine alarak belirtiniz. İlk düşündüğünüz yanıtın en uygun yanıt olduğunu unutmayınız.		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katıyorum	Kesinlikle katıyorum
1	Mevcut otorite, genel olarak pek çok şeyde haklı çıkarken, radikaller ve her şeye karşı çıkanlar cehaletlerini sergileyen boşboğazlardır.	1	2	3	4	5
2	Kadınlar, evlendiklerinde eşlerine itaat edeceklerine dair söz vermedirler.	1	2	3	4	5
3	Ülkemizin, bütünlüğümüze kasteden radikal yönelimleri ve kötülükleri ortadan kaldırmak için ne gerekiyorsa yapabilecek güçlü bir lidere ihtiyacı var.	1	2	3	4	5
4	Eşcinseller ve lezbiyenler, herhangi biri kadar sağlıklı ve ahlaklıdır.	1	2	3	4	5
5	Yönetimdeki saygın otoritelere ve dini yargılara güvenmek, toplumumuzda zihin karıştırmaya uğraşan "gürültücü ayak takımını" dinlemekten daima daha iyidir.	1	2	3	4	5
6	Hiç kuşkusuz, mevcut dinsel öğretilere isyan edenler ve ateistler düzenli olarak camiye gidenler kadar iyi ve erdemlidirler.	1	2	3	4	5
7	Ülkemizi krizlerden kurtarmak için, geleneksel değerlerimize dönmek, sert liderleri iş başına getirmek ve kötü fikirleri yayanları susturmak gerekmektedir.	1	2	3	4	5
8	Çıplaklar kampının olmasında yanlış bir şey yoktur.	1	2	3	4	5
9	Birçok kişiyi tedirgin etse bile ülkemizin, geleneksel uygulamalara karşı çıkma cesareti gösterebilen özgür düşünceli bireylere ihtiyacı var.	1	2	3	4	5
10	İnançlarımızı ve ahlaki yapımızı yiyip bitiren geleneksel olmayan değerleri zamanında yok etmezsek, günün birinde ülkemiz yıkılacak.	1	2	3	4	5
11	Kendilerini herkesten farklı kılacak olsa bile bireyler, yaşam tarzlarını, dini inançlarını ve cinsel yönelimlerini kendileri belirlemelidir.	1	2	3	4	5
12	Eski moda adetler ve değerler hala en iyi yaşama biçimini gösteriyor.	1	2	3	4	5
13	Kadınların siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda daha aktif rollere sahip olması, okullarda din derslerinin isteğe bağlı olması ve hayvan hakları için yeni düzenlemeler yapılmasını talep ederek mevcut yasalara ve çoğunluğun görüşlerine karşı çıkanlara hayranlık duymalısınız.	1	2	3	4	5
14	Ülkemiz, kötülükleri yok ederek bizi doğru yola getirecek güçlü ve kararlı bir lidere ihtiyaç duymaktadır.	1	2	3	4	5
15	Ülkemizin en iyi bireyleri hükümete karşı çıkan, dini eleştiren ve doğal kabul edilen şeyleri göz ardı edebilenlerdir.	1	2	3	4	5
16	Kürtaj, pornografi ve evlilik konusunda Allah'ın koyduğu yasalar çok geç olmadan titizlikle uygulanmalı ve bu yasaları ihlal edenler şiddetle cezalandırılmalıdır.	1	2	3	4	5
17	Bugün ülkemizde dini değerlerden yoksun, kendi amaçları için ülkeyi yıkmaya çalışan ve otorite tarafından mutlaka etkisizleştirilmeleri gereken radikal ve ahlaksız birçok kişi var.	1	2	3	4	5
18	Kadının yeri, nerede olmak istiyorsa orasıdır. Kadının kocasına ve toplumsal geleneklere itaat etmek zorunda kaldığı günler artık geçmişte kalmıştır.	1	2	3	4	5
19	Atalarımızın yaptıklarıyla onur duyarsak, otoritenin yapmamızı istediklerini yaparsak ve her şeyi berbat eden çürük elmaları ayıklarsak ülkemiz müthiş olur.	1	2	3	4	5

20	Yaşamak için bir tek doğru yol yoktur; herkes kendi yolunu kendi çizmelidir.	1	2	3	4	5
21	Feministler ve homoseksüeller, geleneksel aile değerlerine karşı koyabilecek kadar cesur oldukları için takdir edilmelidirler.	1	2	3	4	5
22	Bu ülkede işler, sorun çıkaran gruplar seslerini keser ve kendi gruplarının toplumdaki geleneksel yerini kabullenirlerse, biraz daha iyiye gidecektir.	1	2	3	4	5

IV. BÖLÜM: AHLAKİ TEMELLER						
Aşağıda, sosyal hayatınız ile ilgili bir takım sorular mevcuttur. Cevaplar arasından size en yakın olanını seçiniz.		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Acı çekenlere şefkat duyabilmek en önemli erdemdir.	1	2	3	4	5
2	Hükümet kanun yaparken teminat altına alınması gereken ilk kural herkese adil davranılmasıdır.	1	2	3	4	5
3	Ülkemin tarihiyle gurur duyarım.	1	2	3	4	5
4	Otoriteye saygı bütün çocukların öğrenmesi gereken bir şeydir	1	2	3	4	5
5	Hiç kimseye zarar vermese de insanlar iğrenç şeyler yapmamalıdır.	1	2	3	4	5
6	İyi olanı yapmak kötü olanı yapmaktan daha iyidir.	1	2	3	4	5
7	Birisinin yapabileceği en kötü şeylerden biri savunmasız bir hayvana zarar vermektir.	1	2	3	4	5
8	Adalet bir toplum için en önemli gereksinimdir.	1	2	3	4	5
9	İnsanlar, aile üyeleri yanlış bir şey yapmış olsa dahi onlara karşı sadık olmalıdırlar.	1	2	3	4	5
10	Erkeklerin ve kadınların toplum içinde farklı rolleri vardır.	1	2	3	4	5
11	Bazı hareketleri doğal olmadıkları için yanlış olarak nitelendiririm	1	2	3	4	5
12	Bir insanı öldürmek hiçbir zaman haklı bir hareket olamaz.	1	2	3	4	5
13	Bence fakir çocuklar miras olarak hiçbir şey alamazken zengin çocukların miras olarak çok para almalan ahlaki olarak yanlıştır.	1	2	3	4	5
14	Bir takım oyuncusu olmak birisinin kendisini bireysel olarak ifade etmesinden daha önemlidir.	1	2	3	4	5
15	Eğer bir asker olsaydım ve komutanımın emirleriyle aynı fikirde olmasaydım, yine de itaat ederdim çünkü bu benim görevimdir	1	2	3	4	5
16	İffet çok önemli ve değerli bir erdemdir.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Bulut 1988 yılında Elazığ’da doğdu. İlk okulu Güngören Abdi İpekçi İlköğretim Okulu’nda, liseyi Özel Çınar Koleji’nde okudu. 2005 yılında girdiği Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümünü 2010 yılında tamamladı. 2015 yılında Nişantaşı Üniversitesi Psikoloji Tezli Yüksek Lisans öğrenimine başladı. Halen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nda sosyolog olarak görevine devam etmektedir.

